
מפתח סדרי התנ"ך

עיון בחלוקת התנ"ך ולימודו לפי החלוקה היהודית לסדרים

שׁוּבָה
לְבַצְרוֹן

בצלאל אריאל
beariel@gmail.com

כל הזכויות שמורות

מותר לצלם ולהעתיק, שלא למטרה מסחרית

את חומש "שיבה לבצרון" וחוברת זו ניתן להשיג אצל:

בצלאל אריאל, ת.ד. 1170 בית אל 9063100

0545919622

beariel@gmail.com

טבת תשע"ו

תוכן העניינים

5	מהות היוזמה שבהוצאת חומש "שיבה לבצרון".....
9	המסר המרכזי: הסדר כמקור ללימוד התודעה היהודית.....
11	חמישה "אבות ערכים" בחלוקה לסדרים.....
13	אמונות והשקפות עולם המובעות בחלוקות לסדרים ולפרקים .....
15	הסדרים: אמונה בגדלות האדם; הפרקים: הדגשת הרוע האנושי (סדרת "כי תצא").....
15	הטמעת רעיונות זרים על ידי החלוקה לפרקים.....
16	הסדרים: החטא כמשבר בתוך תהליך צמיחה; הפרקים: החטא כעומד בפני עצמו.....
16	הסדר: יצירת האדם; הפרק: חטא אדם הראשון.....
17	הסדר: בַּיִת יַעֲקֹב לָכֹה וְנִלְכָה בְּאוֹר ה'; הפרק: מעשה דינה.....
17	הסדרים: מתן תורה; הפרק: חטא העגל.....
18	הסדרים: אירוע שיא הוא פרי תהליך רוחני; הפרקים: ההצלחה עומדת לעצמה.....
19	הסדרים: חמלת ה' על החלשים; הפרקים: מריבות וסכסוכים. (סדרת "ויצא").....
19	הסדרים: ראיה אמונית; הפרקים: ראיה ספרותית. (סדרת "מקץ").....
20	הסדרים: הרחקה ממיקוד עבודת ה' בקרבנות עולה ושלמים.....
21	ערכי יסוד המודגשים בחלוקה לסדרים .....
23	לְדוֹד מִזְמוֹר, חֶסֶד וּמִשְׁפָּט אֲשִׁירָה, לָךְ ה' אֲזַמְּרָה.....
25	מלכי ישראל ויהודה בראשי הסדרים.....
25	טובת העם קודמת לטובת המלך.....
26	אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא בין.....
27	יחסי גומלין בין החלוקה לסדרים וסידור התפילה.....
28	גַל אֶל ה' מַעֲשֵׂיךָ.....
29	מצוות והבטחות ה' שנאמרו בתורה ומימושן בנביאים ובכתובים.....
30	מגילת אסתר – מגילת סוד הגאולה.....

31	הצעות לדרכי חשיבה ולימוד
33	עיון בפתיחת הסדר
33	פתיחת סדר חדש לאחר סדר קצר
33	חלוקת פרשה ארוכה לכמה סדרים
34	פתיחת סדר שלא בפתיחת נושא
35	פתיחת סדר הקוטעת הרצאת דברים
35	פתיחת סדר לאחר פתיחת הפרשה : מתן תורה ואיסור אונאה
36	בחירת נושא כראש סדר בתוך רצף של פרשיות קצרות
36	ראשי סדרים המתכתבים זה עם זה
37	עיון במרחב שיוצר הסדר
37	הִלְכּוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו בְּלִתֵּי אִם-נוֹעְדוּ
38	דצ"ך עד"ש באח"ב
38	סדר שתחילתו וסופו באותו עניין
39	אורך הסדר ומספר פסוקיו מושפעים מתוכנו
40	חכמת סופרים
41	השוואה בין החלוקה לשלוש שנים ובין החלוקה החד-שנתית
41	העקדה וחיי שרה
41	שבעת ימי המילואים והיום השמיני
42	דין זבה וסדר עבודת כהן גדול ביום הכיפורים
42	השוואה בין החלוקה היהודית לחלוקת הפרקים
43	התעלמות החלוקה לפרקים מהחלוקה לפרשיות פתוחות וסתומות
43	בחטא העגל
43	אזהרת עבודה זרה וחובת שמירת שבת ומורא מקדש בסוף סדרת בהר
44	סיום סדרת פינחס
44	המבול

45	.....	תפקיד החלוקה לסדרים
47	.....	תפקיד חלוקת התורה לסדרים
48	.....	תפקיד חלוקת הנביאים והכתובים לסדרים
49	.....	הצעות הנוגעות בתוכן ובמהות
51	.....	היכן נמצאים הסדרים?
55	.....	חדירת החלוקה הנוצרית לתנ"ך
57	.....	כיצד חדרה החלוקה לפרקים לדפוסי התנ"ך
57	.....	שינויים במבנה התנ"ך בין המסורה ובין חלוקת הפרקים
58	.....	התמרמרות חכמי ישראל על אימוץ החלוקה הנוצרית
59	.....	דברי תלמידי חכמים על יוזמת "שיבה לציון"
61	.....	הסתייגות משינוי מפתח הפסוקים בגלל חשש מבלבול הלומדים
61	.....	הרב חיים ישעיהו הדרי (ראש ישיבת הכותל)
61	.....	הרב נחום אליעזר רבינוביץ (ראש ישיבת ההסדר ברכת משה שבמעלה אדומים)
61	.....	הרב משה גנץ (ראש הכולל בישיבת שעלבים)
62	.....	ברכות ליוזמת "שיבה לציון"
62	.....	הרב שלמה חיים הכהן אבינר (רב הישוב בית אל וראש ישיבת עטרת ירושלים)
62	.....	הרב שמואל אליהו (רב העיר צפת וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל)
63	.....	הרב יעקב אריאל (רב העיר רמת גן)
63	.....	הרב שאול דוד בוציקו (רב הישוב כוכב יעקב וראש ישיבת ההסדר היכל אליהו)
63	.....	הרב אלי בן דהן (סגן השר לשירותי דת, לשעבר)
64	.....	הרב אלחנן בן נון (רב הישוב שילה)
64	.....	הרב שלום הורוביץ (מרבני עיה"ק חברון)

- 65..... הרב זלמן נחמיה גולדברג (חבר בית הדין הגדול לשעבר. ראש בית המדרש במכון לב).....
- 65..... הרב אליקים לבנון (רב המועצה האזורית שומרון וראש ישיבת אלון מורה).....
- 65..... הרב דב ליאור (רב הישוב וראש ישיבת ההסדר ניר בקרית ארבע).....
- 65..... הרב ד"ר אברהם ליפשיץ (ראש מינהל החמ"ד).....
- 66..... הרב יעקב מדן (מראשי ישיבת ההסדר הר עציון).....
- 67..... הרב זלמן מלמד (רב הישוב וראש הישיבה בבית אל).....
- 67..... הרב יעקב פישר (ראש הישיבה התיכונית נווה שמואל שבאפרת).....
- 67..... הרב אברהם צוקרמן זצ"ל (ממייסדי ישיבת כפר הרואה ומראשיה).....
- 67..... הרב יהודה קרויזר (רב הישוב מצפה יריחו וראש ישיבת הרעיון היהודי).....
- 68..... הרב יובל שרלו (ראש ישיבת ההסדר אורות שאול).....
- הרב יגאל שפרן (ראש מכון מרחבים, ראש מערכת פסקי דין רפואה ומשפט ויו"ר מחלקת רפואה והלכה ברבנות הראשית בירושלים).....
- 68.....
- 68..... הרב אורי שרקי (מרבני מכון מאיר).....
- 69..... **מהלכה למעשה**.....
- 71..... ייחודיות חומש "שיבה לבצרון".....
- 71..... מניית הפסוקים והפרשיות לצורך לימוד.....

מהות היוזמה שבהוצאת חומש "שיבה לבצרון"

שובו לבצרון^א
אסירי התקנה
גם־היום
מגיד משנה
אשיב לך:

---

^א שובו לבצרון. פירוש רש"י – "לכחכם ולכבודכם". תרי עשר, זכריה, פרשה כו, סדר יט, פסוק יג:

מטרתנו היא שלומדי התורה ישתמשו בחלוקה יהודית מקורית לסימון הפסוקים, לעיון וללימוד ולהתמצאות בתנ"ך.

החלוקה לפרקים שמקורה נוצרי, חדרה לתנ"ך עם המצאת הדפוס. לאחר שזכינו לשוב לארצנו ולכונן בה שלטון עצמאי הגיעה העת לתקן עיוות תורני ועוול היסטורי בן מאות שנים ולחזור ללימוד מתוך חומשים המחולקים כהלכה.

חומש "שיבה לבצרון" סודר לפי החלוקה היהודית מתוך אמונה שהגיעה העת להחזיר את כבוד התורה ולימודה למעמדה הראוי,² ובכך לממש גם את קריאתו של הנביא זכריה: "שובו לבצרון אֶסִירי התקנה"³ וכדברי רש"י: "שובו לכוחכם ולכבודכם".

עיון בתורה, לאור מרחבי הלמידה שבחלוקת הסדרים, הוא נדבך חשוב בבירור התודעה היהודית. לימוד המושפע מחלוקת הפרקים הוא מימוש לא מודע לתוכחת הנביא ירמיה "כִּי שָׁתִּיב רַעוֹת עֲשֵׂה עִמִּי אֲתִי עֲזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לְחַצְב לָהֶם בְּאֵרוֹת בְּאֵרֹת נְשֻׁבִים אֲשֶׁר לֹא יָכְלוּ הַמַּיִם"⁴. חזרנו לארצנו. הבה נשוב אל עצמיותנו.

² חשוב להדגיש: חומש "שיבה לבצרון" לא בא לשנות את דפוס הקריאה בתורה הנהוג בקהילות ישראל מאות בשנים. בחומש זה נמצאת החלוקה היהודית לסדרים שמקורה קדום ושקיימת בכתובים מזמן הגאונים. חומש זה מפרסם ומלמד חלוקה זו. ההצעה היא להשתמש בחלוקה זו כמפתח לפסוקי התורה והנ"ך.

³ תרי עשר, זכריה, סדר יט פסוק יג

⁴ ירמיה, סדר א פסוק לב

הגדרות למושגי היסוד שבמאמר זה

סדר הוא "הפרק" היהודי. בתורה 154 סדרים,^ה בנביאים 204 סדרים, ובכתובים 89 סדרים.^ו

סדר בתורה הוא פרשת השבוע לפי מנהג ארץ ישראל להשלים את קריאת התורה בשבת בבית הכנסת בשלוש שנים.^ז

פרשה היא פיסקה. ישנם שלושה סוגי פרשיות –

(א) פרשה פתוחה, שתחילתה בראש השורה ובסוף השורה שלפניה רווח של תשע אותיות לפחות.

(ב) פרשה סתומה המתחילה באמצע השורה.^ח

(ג) הפרשה הפותחת את הספר.

סדרה היא פרשת השבוע הנהוגה בימינו על פי מנהג בבל להשלים את קריאת התורה בשנה אחת.

^ה יש רשימות שבהן 167 סדרים בתורה. דיון בנושא זה מובא בעמוד 47 בפיסקה על תפקיד חלוקת התורה לסדרים.

^ו יחד 447 סדרים וסימנך "הִלְלוּ אֶת ה' כֹּל גוֹיִם שִׁפְחוּהוּ כֹּל הָאֲמִים. כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסֵדוֹ וְאַמֶּת ה' לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ". תהילים, סדר טז פסוקים טו-טז

^ז כך היא לשון הגמרא במגילה כט עמוד ב, ולשון הרמב"ם בהלכות תפילה בתחילת פרק יג. יש מקורות שנאמר בהם שהקריאה ארכה שלוש שנים וחצי: "בני א"י אין עושין שמחת תורה אלא לשלוש שנים ומחצה, וביום שישלימו הפרשה שקורין בפלך זה אין קורין בזה". אוצר חילוף מנהגים בין בני ארץ ישראל ובין בני בבל, מהדורת ר' בנימין מנשה לויך, ירושלים תש"ב, עמוד 98 סימן מח,

^ח ההגדרות ההלכתיות המדויקות של הפרשיות הפתוחות והסתומות נמצאות ברמב"ם במשנה תורה, ספר אהבה, הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק שמיני הלכות א-ב. וכן בשולחן ערוך, יורה דעה הלכות ספר תורה סימן ערה.

המסר המרכזי: הסדר כמקור ללימוד התודעה היהודית

חותם תעודה תתיר   סודך שים בלמודה.
 טבור אגן הסהר   נא אל יחסר המזג.
 ידע את אשר ידעוך   מגר עם לא ידעוך.
 פי תשיב לבצרון   לכודים אסיגי התקוה.^ט

^ט סיום הסליחה אל תעש עמנו כלה. הציטוט כאן ממחזור רינת ישראל ליום כיפור, הוצאת מורשת, ה' תשנ"ה. נוסח אשכנז עמו' 279.

כל חלוקה מביעה את אמונתו וערכיו של קובע החלוקה.⁷ חלוקה מגדירה מספר פסוקים כיחידת תוכן אחת. ההחלטות המובילות לקביעת הפסוק הראשון (ובמשתמע, גם קביעת הפסוק האחרון) מבוססות על אמונה הקובעת את חשיבות הנושאים⁸ ואת הדברים שראוי להדגיש. קביעות אלו יוצרות את המרחב של היחידה ומטמיעות את הערכים שבהם מאמין מי שקבע את החלוקה.

השקפת העולם של חז"ל, הערכים שרצו להדגיש, המידות הראויות וההתנהגות המצופה מעובד ה' מוטמעות בחלוקת הסדרים. היפוכו של דבר בחלוקת הפרקים. בלית ברירה, השתמש עם ישראל בחלוקה לפרקים במשך 500 השנים האחרונות, והלב דווה על השימוש במפתח הפרקים שמקורו זר לשם לימוד התורה.

חמישה "אבות ערכים" בחלוקה לסדרים

מן הפסוק בראש סדר ה בספר ירמיה אפשר ללמוד את חמשת "אבות הערכים" של כל סדרי התנ"ך:

כִּי אִם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אֹתְכֶם לֵאמֹר

(א) שִׁמְעוּ בְּקוּלִי

(ב) וְהִיִּיתִי לְכֶם לֹא-לֵהִיִּים

(ג) וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעַם

(ד) וְהִלַּכְתֶּם בְּכָל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֶצְוֶה אֶתְכֶם

(ה) לְמַעַן יִיטֵב לְכֶם.

וכך אפשר להגדיר ערכים אלו בלשון ימינו: (א) שמיעה בקול ה', (ב) קבלת מלכות ה',

(ג) ייעודנו כעם ה', (ד) הליכה בדרך ה',

(ה) הבטחת הגמול הטוב.

מסר זה נבחר כפתיחה להפטרת צו.

⁷ וראה במכתב ברכתנו של הרב יובל שרלו

⁸ במהדורה החדשה של חומש קורן נוספו נושאי הסדרים בפתיחת כל אחת מסדרות השבוע, יישר חילם לאורייתא.

אמונות והשקפות עולם המובעות בחלוקות לסדרים ולפרקים

שומרי מצותיו	עוד ישובו לבצרון
נדברים ראיו	בהקשר ויתרון
ויקשב ה' וישמע	ויכתב ספר זכרון
קדוש י'	

^ב פיוט לראש השנה. מחזור רינת ישראל לראש השנה, נוסח אשכנז, הוצאת מורשת, עמו' 178.

לעומת החלוקה לסדרים המושתתת על ערכים יהודיים, יש בחלוקה הנוצרית לפרקים לא מעט משוגות הנובעות מחוסר הבנת המקראות, ולעיתים היא גם משקפת יסודות נוצריים.⁹⁷ להלן אשווה בין המקומות שבהם בחרו חז"ל לפתוח את הסדר ובין המקומות שבהם נפתחים הפרקים. פתיחות אלו נמצאות בסמוך זו לזו והן מביעות את הערך שכל אחת מן החלוקות מבקשת להביע.

הסדרים: אמונה בגדלות האדם; הפרקים: הדגשת הרוע האנושי (סדרת "כי תצא")

בחלוקה לפרקים בולטת המגמה של הדגשת הרוע האנושי וחטאי האדם בכלל ועם ישראל בפרט.⁹⁸ פרק כג שבספר דברים פותח בדיני גילוי עריות, פרק כד פותח בדיני גירושין "וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ עֲרוֹת דָּבָר", ופרק כה פותח במריבה בין אנשים "כִּי יִהְיֶה רִיב בֵּין אַנְשִׁים". הסדרים שם מדגישים את הערכים ואת המידות הטובות, כמובן. סדר יח בדברים פותח בטהרת מחנה ישראל, סדר יט פותח במצווה לקיים התחייבויות "כִּי תִדְרֹךְ נָדָר... מוֹצֵא שְׁפָתַיךָ תִּשְׁמַר וְעֲשִׂיתָ", וסדר כ פותח במצוות החמלה על העני על ידי הפקרת התבואה שנשכחה "כִּי תִקְצַר... וְשָׁכַחְתָּ... לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לְגֵר לִיתּוֹם וְלְאַלְמָנָה יִהְיֶה".

הטמעת רעיונות זרים על ידי החלוקה לפרקים

כוונה נוספת מוטמעת בראש פרק כד בדברים. נאמר שם שבעל המגרש את אשתו לא יוכל להחזירה, גם אם ירצה, אם בינתיים נישאה לאחר. זו בדיוק טענת "בני ישראל החדשים" הסבורים שה' עזב את ישראל בגלל חטאיהם, ובחר במקומם במינים.

בנביאים ישנו ראש פרק נוסף שנקבע על מנת לחזק טענה זו. פרק ג בירמיה, המתחיל באמצע פרשה, נקבע בפסוק: "לֵאמֹר: הֲוֹי יִשְׁלַח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִלְכָה מֵאִתּוֹ וְהִיטָה לְאִישׁ אַחֵר, הַיָּשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד? הֲלוֹא חֲנוּף תִּחַנֵּן הָאָרֶץ הַהִיא! וְאֵת זְנִית רַעִים רַבִּים, וְשׁוֹב אֵלַי נָאִם ה'".

⁹⁷ וראה להלן במכתב הברכה של הרב יעקב מדן ליוזמתנו.

⁹⁸ לעיתים הניגוד בולט במיוחד. בספר שופטים מתחיל פרק ד בפסוק: "וַיִּסְפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה' וְאַהוּד מֵת" לעומתו סדר ג מתחיל בפסוק שלפניו: "וְאַחֲרָיו הָיָה שְׁמֹרָה בְּנֵי עֲנַת... וַיִּשַׁע גַּם הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל". וכן, פרק ו שם פותח בפסוק: "וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָרַע בְּעֵינֵי ה', וַיִּתְּנֵם ה' בְּיַד מִדְיָן שֶׁבַע שָׁנִים" לעומת סדר ד המתחיל בפסוק שלפניו: "כִּן יֵאבְדוּ כָל אוֹבֵדֵי ה' וְאַהֲבֵי כָצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ וְתִשְׁקַט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה".

⁹⁹ במסכת יומא פו. אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה שנאמר: "לֵאמֹר הֲוֹי יִשְׁלַח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִלְכָה מֵאִתּוֹ וְהִיטָה לְאִישׁ אַחֵר הַיָּשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד הֲלוֹא חֲנוּף תִּחַנֵּן הָאָרֶץ הַהִיא וְאֵת זְנִית רַעִים רַבִּים וְשׁוֹב אֵלַי נָאִם ה'". ובעקבותיו מסביר בעל מצודת דוד: "אבל אתה ישראל עם כי בעודך תחתי זנית באיסור עם אהובים רבים ר"ל עם כי עבדת עכו"ם חלוקות עם כל זה שוב אלי ואקבלך בתשובה". פירוש יהודי זה מנוגד, כמובן, לפירוש חלוקת הפרקים הנוכרית.

הסדרים: החטא כמשבר בתוך תהליך צמיחה; הפרקים: החטא כעומד בפני עצמו

החלוקה לפרקים מדגישה את החטאים, והיא מייחדת להם פרק נפרד כאומרת שהם עומדים בפני עצמם ואין להם תקנה.

פרק ג בבראשית עוסק בחטא אדם הראשון. הוא פותח בפסוק "וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עָרוֹם" ומסיים בפסוק "וַיִּגְרַשׁ אֶת הָאָדָם".

פרק לד בבראשית עוסק במעשה דינה. הוא פותח בפסוק "וַתֵּצֵא דִינָה" ומסתיים בפסוק "וַיֹּאמְרוּ הַכּוֹזְנָה יַעֲשֶׂה אֶת אַחֻתֵנוּ".

פרק לב בחומש שמות עוסק בחטא העגל. תחילתו בפסוק "וַיִּרְא הֶעָם... קוֹם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים" וסופו בפסוק "וַיִּגָּף ה' אֶת הָעָם". חלוקה זו מעצימה את הכישלונות ומסתירה את האפשרות לתקנם מעיני הקוראים.

גישת התורה המשתקפת בחלוקת הסדרים שונה ממנה לחלוטין. המעיין בכתובים ימצא כי לפני כל כישלון ישנם פסוקים העוסקים בעוצמתו הרוחנית של האדם ובאמון שה' נותן בו. לאחר הכישלון מתארת התורה את ההתמודדות עמו ואת הדרך לתיקון ולתשובה. המרחב הלימודי ששורטט על ידי חז"ל בחלוקה לסדרים מביא לידי ביטוי את התהליך השלם המכיל את כל החלקים הללו. נבחן שלוש דוגמות של הבדלים כאלה.

הסדר: יצירת האדם; הפרק: חטא אדם הראשון

דוד המלך מתאר את גדלות האדם במילים "וַתַּחַסְרְהוּ מֵעַט מֵאֶ-לֵהִים". החלוקה לסדרים בתחילת ספר בראשית עוסקת בהרחבה בנושא זה. סדר ב פותח בכך שהעולם לא התחיל לפעול כל עוד לא נברא האדם: "אֲלֶה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם... וְכָל שֵׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ... כִּי לֹא הִמְטִיר ה' אֶ-לֵהִים עַל הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת הָאָדָמָה". סדר ג פותח בייחודיות האדם שרק לו יש ידיעה עצמית בטוב וברע ובחירה חופשית לבחור ביניהם: "וַיֹּאמֶר ה' אֶ-לֵהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע". סדר ד המתאר את עשרת הדורות מאדם עד נוח חוזר ומדגיח בפתיחתו את גדלות האדם: "בְּיוֹם בְּרָא אֶ-לֵהִים אָדָם בְּדְמוּת אֶ-לֵהִים עָשָׂה אֹתוֹ", וסדר ה פותח בצדקתו של נח: "נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים".

¹⁰ פסוק זה הוא פסוק שני בפרשה סתומה. סימונו כהתחלת פרק הוא חוסר הבנה בסיסי במשמעות החלוקה לפרשיות המשבשת באופן חמור את הלמידה. להלן יורחב הדיון בנושא זה תחת הכותרת: החלוקה לפרשיות פתוחות וסתומות.

¹¹ על פי הרמב"ם במשנה תורה, ספר המדע, הלכות תשובה, פרק חמישי הלכה א

כמה שונה פתיחת חומש בראשית בחלוקה היהודית מפתיחתו לפי החלוקה לפרקים המבליטה את חטא אדם הראשון. כאמור, סדר ב המכיל את החטא פותח בהצהרה שהאדם הוא בחיר הברואים ומסתיים בתיאור סיועו של הקב"ה לאדם לאחר החטא: "וַיַּעַשׂ ה' אֱ-לֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוּת עוֹר וַיְלַבְּשֵׁם".

הסדר: בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנִלְכָה בְּאוֹר ה'; הפרק: מעשה דינה

גם מעשה דינה איננו עומד לעצמו בחלוקה לסדרים. סדר לא בבראשית פותח בפסוק "וַיָּבֵא יַעֲקֹב שְׁלָם" – יעקב שלם ברוחו ובגופו אף שהתגורר אצל לבן. לאחר מכן מופיע מעשה דינה, אך הסדר אינו מסיים בו וממשיך בתיקון: "וַיֵּאמֶר אֱ-לֹהִים אֶל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית אֱלֹהִים".

הסדרים: מתן תורה; הפרק: חטא העגל

ההתמודדות של חז"ל עם חטא העגל מעמיקה את הבנתנו בתהליך התשובה. סדר כד מתחיל במינוי בצלאל ובציווי על החובה לשמור שבת גם בשעת בניית המשכן. בהמשך הסדר בא תיאור החטא בעוד משה בראש הר סיני. הפרשה" המכילה את תיאור החטא פותחת בפסוק: "וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כָּכֹלְתוֹ לְדַבֵּר אֹתוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לַחַת הַעֲדַת לַחַת אֶבֶן כְּתָבִים בְּאֶצְבַּע אֱ-לֹהִים". אף שעם ישראל כבר שקוע בחטא הקב"ה נותן למשה את התורה. הסדר מסתיים בפסוק "וַיִּנְחַם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ".

אמנם ה' ניחם על הרעה, אך בכך לא די. בקשת הסליחה של משה היא התחייבות מצדו להוביל מהלך של תיקון. בכך עוסק סדר כה. בפתיחתו מסופר שמשה מוריד את הלוחות אף שהוא יודע שעם ישראל אמר על העגל "אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל". משה למד לנהוג כך מהקב"ה בעצמו שנתן לו את התורה, ובעודה בידיו סיפר לו על האמירה הנוראה הזאת. ואז יורד משה מן ההר ועובר עם העם תהליך ארוך של תיקון עד שבסוף הסדר ה' אומר לו לעלות ולקבל את הלוחות השניים.^ט

^ט פרשה קכה בחומש שמות והיא פרשה שתומה.

^ט ראוי לשים לב ללשון התורה בתיאור החטא והתשובה. כשהקב"ה מבשר למשה על החטא הוא אומר לו "לך רד" (סדר כד פסוק כה) ואכן "ויפן וירד מן ההר" (כה, א) לאחר שמשה מעניש את החוטאים ולפני שה' עושה זאת אומר משה אל העם: "ועתה אעלה אל ה' " (כה, טז), וה' עונה לו: "ועתה לך נחה את העם" (כה, כ) – לא בלשון ירידה אך גם לא בלשון עלייה. לאחר המגיפה בתחילת הפרשה הבאה אומר ה' "לך עלה מזה אתה והעם... ושלחתי לפניך מלאך" (כה, כב-כג). כתוצאה מכך העם מתאבל ואז אומר ה' "רגע אחד אעלה בקרבך" (כה, כו). לאחר הקמת אוהל מועד מבקש משה: "ראה אתה אומר אלי העל..." (כה, לג) ונענה. ואז הוא מצווה: "ועלית בבוקר אל הר סיני" (כה, מו) לקבל את הלוחות השניים.

הסדרים: אירוע שיא הוא פרי תהליך רוחני ; הפרקים: ההצלחה עומדת לעצמה.

כשם שחז"ל בוחנים את החטא ואת הכישלון לאור ההקשר – האירועים שקדמו לו והמעשים שנעשו בעקבותיו, כך הם מתייחסים לאירועי שיא והתעלות כחלק מתהליך העבודה הרוחנית של עם ישראל.

וכשם שהחלוקה לפרקים איננה רואה את החטא בהקשרו הרחב, כך היא מבודדת את אירועי ההתעלות ומנתקת אותם מהתהליכים שקדמו להם.

שני אירועי שיא של התעלות ממשיכים את יציאת מצרים. שירת הים היא התעלות עם ישראל מתוך נס גאולתו על הים, ובהתגלות כבוד ה' על הר סיני זכינו בתורה ובמצוות.

חלוקת הפרקים הזרה קבעה את תחילת פרק טו בחומש שמות בתחילת שירת הים. תחילת פרק כ בחומש שמות נקבעה בפתיחת עשרת הדיברות.

חז"ל קבעו את פתיחת סדר יא בחומש שמות בציווי ה' לנסוע אל תוך הים "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מֵה תִצְעַק אֵלַי דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ". המאמץ הרוחני להיכנס לתוך הים מתוך אמונה עזה בה' הוא ההכנה לנס בקיעת הים והוא הבסיס לדרשת חז"ל על שירת הגאולה העתידית "אֶזְרָא וַיִּשְׁרַח" ולא 'אז שר משה ובני ישראל'.

פתיחת סדר טו בחומש שמות נקבעה בפרשה הקודמת לפרשיות עשרת הדיברות. פרשה נג מתארת את הכנות עם ישראל לקבל את התורה, "וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם יחדו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה", וגם "לֵךְ אֵל הָעָם וְקַדְשֵׁתֶם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבָּסוּ שְׂמֹלֹתֵם. וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי". נמצא שהפרשה העוסקת בהכנות לקראת מתן תורה היא הפותחת את הסדר שבמרכזו עשרת הדיברות.

המקום שבו קבעו חז"ל את תחילתו של סדר זה מיוחד ביותר, ולהלן אתייחס למיקום זה.

הסדרים: חמלת ה' על החלשים; הפרקים: מריבות וסכסוכים. (סדרת "ויצא")

בסדרת "ויצא" מדגישים ראשי הפרקים מתחים וסכסוכים. פרק ל בבראשית פותח בתיאור "וַתִּקְנֶא רַחֵל בְּאַחֲתָהּ". פרק לא פותח בדברי בני לבן: "לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאֲבִינוּ".

לעומתם, ראשי הסדרים שם מדגישים את חמלת ה' על החלשים. סדר כז פותח בפקידת לאה: "וַיִּרְא ה' כִּי שָׁנְאָה לְאֵהָ", סדר כח פותח בזכירת רחל: "וַיִּזְכֹּר אֶל-לֵהִים אֶת רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֲלֶיהָ אֶל-לֵהִים", וסדר כט פותח בהבטחה: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל יַעֲקֹב שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְלִמְלֹךְתָּךְ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ". ערך זה מודגש גם בסדר ו בבראשית הפותח בזכירת ה' את נח בזמן המבול: "וַיִּזְכֹּר אֶל-לֵהִים אֶת נֹחַ וְאֵת כָּל הַחַיָּה וְאֵת כָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה".²

הסדרים: ראייה אמונית; הפרקים: ראייה ספרותית. (סדרת "מקץ")

בסדרת "מקץ" סודרו הפרקים לפי התפתחות העלילה. זו ראייה ספרותית של הכתוב. פרק מב בבראשית פותח בפסוק "וַיִּרְא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שָׁבֵר בְּמִצְרַיִם". פרק מג פותח בתיאור "וַהֲרַעַב כָּבֵד בְּאֶרֶץ". בפרק מד המתח עולה כשיוסף מצווה להעליל על בנימין "וַיִּצַו אֶת אֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ" ופרק מה פותח בהפתעת הגילוי "וְלֹא יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק".

לעומת זאת, ראשי הסדרים מדגישים שם את האמונה בה' בעומק חשכת מצרים. הפסוק שבו פרעה, הכופר הגדול המכריז³ בתחילת חומש שמות "לֹא יִדְעֹתִי אֵת ה'", מכיר לראשונה במציאות ה', בהשגחת ה' ובהשראת רוחו באדם נקבע לראש סדר לו: "וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהוֹ אֶל עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ". וסדר לח פותח בהצהרת יוסף, מושל מצרים המחזיק בכל עוצמת הדיקטטורה המצרית,⁴ על יראת ה' שלו: "אֵת הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא". ובתפילת יעקב לה' לפני ירידת בנימין למצרים: "וְאֶל-שְׂדֵי יַתֵּן לָכֶם רְחֻמִּים" נקבע ראש סדר לט.

² ראוי להשוות בין שתי הזכירות. נח זכה להיזכר רק בצירוף החיה והבהמה שהיו אתו. וכן אנשי נינוה, כמו שמפורש בפסוק האחרון שביונה "וַאֲנִי לֹא אָחוּס עַל נִינְוָה הַעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הַרְבֵּה מִשָּׂתִים עֲשָׂרָה רְבֹ אָדָם אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יָמֵינוּ לְשָׂמְאֵלוֹ וּבְהֵמָה רַבָּה". רחל זכתה להיפקד ללא תלות באחרים ובזכות תפילתה.

³ בין אם מדובר באותו אדם ובין אם לאו, זו הייתה העמדה האמונית במצרים.

⁴ לעיני כל הנמצאים אתו ולאוזניהם, ובניגוד להתגלותו לאחיו שבה סילק את כולם מעליו.

הסדרים: הרחקה ממיקוד עבודת ה' בקרבנות עולה ושלמים

נביאי ישראל הרבו להדגיש שעיקר עבודה ה' היא בציות למצוותיו ובהליכה בדרכיו. עבודת הקרבנות אינה אלא נדבך נוסף בעבודה זו. אלא שפעמים רבות נהגו ישראל בניגוד לציוויי ה' ובאותה שעה הביאו את קרבנותיהם לבית המקדש.

כך נאמר בשמואל: "החפץ לה' בעלות וזבחים, כששמע, בקול ה'".^כ וכך אומר הנביא ישעיה: "למה לי רב זבחים... רחצו הזכו הסירו רע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע. למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה".^{כד}

וכך כותב הרמב"ם:^{כה} "ומחמת העניין הזה... רבתה בספרי הנביאים התוכחת לבני אדם על להיטותם לקרבנות, ובאר להם שאינן המטרה החשובה כשלעצמן... ואמר ירמיה כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציא [הוציא] אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח. כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר^{כז} שמעו בקולי והייתי לכם לא-להים ואתם תהיו לי לעם".^{כז}

גם חלוקת הסדרים תרמה את חלקה למאמץ חינוכי זה. אדגים זאת: סדרת צו פותחת בקרבן עולה. אך ראש סדר ג בויקרא נקבע במנחת כהן גדול, היא מנחת חינוך, הבאה מהצומח. בסדרת אמור שבויקרא כתובה פרשת המועדות. גם שם סדר יח פותח באיסור הבאת בעלי מום לקרבן וסדר יט בקורבן שתי הלחם^{כח} המובא מהצומח. גם בסדרת פינחס מתחיל הסדר^{כט} בחג השבועות במנחת שתי הלחם.

הסדר היחיד בחמישה חומשי תורה הפותח בקרבן הוא סדר ב בויקרא העוסק בקורבנות חטאת ואשם^ל שבהם אין חשש שהמקריב יטעה לחשוב שה' זקוק לקרבן זה. בספרים שנכתבו אחרי ירמיהו ישנם סדרים שעניינם קרבנות ורובם קרבנות לעתיד לבוא כשישראל יעבדו את ה' כראוי.^{לא}

^כ שמואל, סדר ט פסוק ה

^{כד} ישעיה, סדר א פסוק יא ופסוקים טז-יז. ועיין גם במאמרו של הרב ד"ר יהושע רוזנברג "הזבחים ומנחת הגשתם לי במדבר?" עיונים בספר עמוס, שבאתר דעת.

^{כה} מורה הנבוכים בתרגום הרב קאפח, חלק שלישי פרק לב, עמוד שנ טור ימני.

^{כז} פסוק זה צוטט בתחילת המאמר ככולל את תוכן כלל סדרי התנ"ך בחמישה "אבות ערכים".

^{כח} הרמב"ם ציטט את הפסוק באופן חלקי והשמיט את סופו: "והלקתם בקל הדרך אשר אצוה אתכם למען ייטב לכם".

^{כט} גם לפי שיטת קסז סדרים הסדר מתחיל בפרשה הקודמת העוסקת בקורבן העומר.

^ל במדבר, סדר כה

^{לא} גם ראש סדר כו ביחזקאל עוסק בקורבנות מנחה, חטאת ואשם. בראש סדר יב ביחזקאל כתוב ריח ניחוח. ובספר ויקרא, סדר ב פסוק לא כתוב ריח ניחוח על חטאת יחיד.

^{לב} ביחזקאל סדרים כז, כח – בתיאור מקדש שלישי. בתרי עשר סדר כא – בסיום נבואות הגאולה של זכריה. בעזרא סדר ד – בתיאור שיבת ציון. בדברי הימים סדר ג – בתיאור חנוכת המשכן במדבר.

ערכי יסוד המודגשים בחלוקה לסדרים

לְדוֹד מְזִמּוֹר, חֶסֶד וּמִשְׁפָּט אֲשִׁירָה, לֵךְ ה' אֲזַמְרָה^{כב}

הנהגת ה'

וּמְצִוִּין אֲנִי לְלַכֵּת בְּדָרְכֵי הָאֱלֹהִים הַבְּיָנוּנִים וְהַטּוֹבִים וְהַיִּשְׁרִים שֶׁנֶּאֱמַר וְהִלַכְתָּ בְּדָרְכָיו. כִּף לְמִדּוֹ בְּפִרוֹשׁ מְצִנָּה זו. מה הוא נִקְרָא חֲנוּן אִף אֶתְּהָ הֵיךְ חֲנוּן. מה הוא נִקְרָא רַחוּם אִף אֶתְּהָ הֵיךְ רַחוּם. מה הוא נִקְרָא קְדוֹשׁ אִף אֶתְּהָ הֵיךְ קְדוֹשׁ. וְעַל דָּרְךָ זו קָרְאוּ הַנְּבִיאִים לֵאמֹר בְּכָל אוֹתָן הַכְּנוּיִן אֲרָךְ אֲפִים וְרַב חֶסֶד צְדִיק וְנִשְׁרָ תָּמִים גְּבוּר וְחֶזֶק וְכִיּוּצָא בְּהוֹן. לְהוֹדִיעַ שֶׁהוּן דָּרְכֵי טוֹבִים וְיִשְׁרִים וְחֶזֶק אֲדָם לְהַנְהִיג עֲצָמוֹ בְּהוֹן וּלְהַדְמוֹת אֵלָיו כְּפִי כְחוֹ.^{כג}

ראינו לעיל את הדגשת רחמי ה' על ברואיו^{כד} בחלוקה לסדרים. כך נפתח סדר יא בירמיה "שירו לה' הללו את ה' כי הציל את נַפְשׁ אֲבִיוֹן מִיַּד מְרַעִים", ובראש סדר יא בשמואל: "וַיֹּאמֶר דָּוִד ה' אֲשֶׁר הִצַּלְנִי מִיַּד הָאָרִי וּמִיַּד הַדָּב הוּא יִצִּילְנִי מִיַּד הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה".

הנהגת היחיד

במקביל לסדרים הפותחים בחמלת ה' עלינו פותחים סדרים רבים ביחס הנדרש מאתנו כלפי זולתנו ובמיוחד כלפי החלשים בחברה. נושא זה מודגש בחמש מצוות שנבחרו להיות פתיחות סדרים.

סדר יז בשמות פותח באיסורי נְגִישָׁה וְנִשְׁךְ בַּהֲלוּוָה: "אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הָעֲנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׁה לֹא תִשְׁיָמוֹן עָלָיו נָשֶׁךְ".

סדר כ בוֹיִקְרָא פוֹתַח בַּאֲיִסוּר הוֹנָאת מִמוֹן: "וְכִי תִמְכְּרוּ... אֶל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו".^{כה}

סדר כא שם פותח במצווה להחזיק ידו של מי שנחלש: "וְכִי יִמּוֹךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ".

סדר יג בדברים פותח בחובת הלוואה לאביון: "לֹא תִאֲמָץ אֶת לְבָבְךָ וְלֹא תִקַּפֵּץ אֶת יָדְךָ מֵאָחִיךָ הָאֲבִיוֹן".

סדר כ בדברים עוסק במצוות שכחה: "...וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בְּשָׂדֶה לֹא תִשׁוּב לְקַחְתּוֹ לְגַר לִיתוֹם וְלֹא לְמִנְהָ יִהְיֶה...".

בשני אירועי משבר קיצוניים, מות שאול ויהונתן ומעשה פילגש בגבעה, מצוין ערך זה. גם בשיא חשכת חטאו של שבט בנימין היה צדיק בגבעה שהכניס אורחים. סדר יג בספר שופטים פותח: "וַיֹּאמֶר הָאִישׁ הַזֶּקֶן שְׁלוֹם לָךְ רַק כָּל מַחְסוֹרְךָ עָלַי רַק בְּרָחוּב אֶל תִּלְךָ". סדר יט בשמואל פותח ומדגיש שגם מי שעסקה באיסור שעונשו מיתה בידי אדם, אשת בעלת האוב, ריחמה על שאול: "וְלֹאֲשֶׁה עֲגַל מִרְבֵּק בְּבֵית וְתִמְהַר וְתִזְבְּחֶהוּ וְתִקַּח קָמַח וְתִלֵּשׁ וְתִפְהוּ מִצוֹת".

^{כב} פסוק זה הוא ראש סדר יד בתהילים.

^{כג} משנה תורה לרמב"ם, ספר מדע, הלכות דעות, פרק א, הלכות ה-ו.

^{כד} בדיון בו השוונו בין ראשי הסדרים וראשי הפרקים בסדרת ויצא.

^{כה} גם סדר זה הוא באמצע עניין [דיני שנת היובל], וגם שם בחרו חז"ל להדגיש את העניין שנראה להם החשוב מכל.

בשני ראשי סדרים מדגיש יחזקאל שזו דרך הצדיק. בסדר י הוא עוסק בצדיק מעיקרו: "בַּחֲקוֹתַי יִהְלֹךְ וּמִשְׁפָּטַי שָׁמַר לַעֲשׂוֹת אֶמֶת צְדִיק הוּא חַיָּה יַחֲיֶה נְאֻם ה' אֶל־לֵהִים". בראש סדר כ הוא מדבר על רשע החוזר בתשובה: "כִּלְכֵּל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא לֹא תִזְכְּרֶנָּה לוֹ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה עָשָׂה חַיָּו יַחֲיֶה".

סדר ו שבירמיה פותח בפסוק: "כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשֹּׁכֵל וַיִּדַע אוֹתִי כִּי אֲנִי ה' עָשָׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּאֶרֶץ כִּי בְּאֵלֶּה חִפְצַי נְאֻם ה' ". וכך כתב הרב יהודה אייזנברג:

כאשר חיפש רמב"ם פסוק לסיים בו את הספר מורה נבוכים, חיפש פסוק שיבטא את הדרישה לשלמות האדם. פסוק שימצא במשפט אחד את כל מה שרמב"ם הטיף לו במורה נבוכים, שיתאר תמצית האדם במשפט אחד... ומה אומר ירמיהו? אל יתהלל חכם בחכמתו, ואל יתהלל הגיבור בגבורתו, אל יתהלל העשיר בעושרו. כי אם בזאת יתהלל המתהלל: השכל וידוע אותי. לא החכמה ותכונות הנפש הטובות הן סיבה לאדם להתהלל בהן, לא הגבורה, ובוודאי לא העושר. בדבר אחד ראוי לו לאדם להתהלל: השכל וידוע אותי. ובלשונו של רמב"ם: "השלמות שראוי להתהלל בו ולבקשו הוא ידיעת האלוהות, שהיא החכמה האמיתית."

תכלית האדם, מסביר רמב"ם את דבריו של ירמיהו, היא להכיר את הא-להים, להבחין בכך שהוא משגיח על הברואים ומנהל את העולם, ולאור הבנה זו ללכת בדרכים שקבע לנו: לעשות חסד, צדקה ומשפט.¹⁰

הנהגת הציבור

לצד חובת היחיד ליחס ראוי והוגן כלפי החלש והמוחלש בחברה עומדת גם החובה הציבורית למשפט וצדקה. סדרים רבים עוסקים במימוש ערך זה, אביא מספר דוגמות¹¹:
סדר יד בדברים פותח בחובת החברה למימוש: "שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ... וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפָּט צְדָק".
ראש סדר ט במלכים יעוד מלך ישראל: "בְּאַהֲבַת ה' אֶת יִשְׂרָאֵל לְעַלְם וַיְשִׁימָךְ לְמֶלֶךְ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּצְדָקָה".¹²

בראש סדר ג בירמיה מבואר שזה הסיס להצלת העם: "אִם יֵשׁ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט מִבְּקֵשׁ אֲמוֹנָה וְאַסְלַח לָהּ".
בראש סדר ד בישעיה מבואר שזה יסוד מלכות בית דוד: "לֹם רֵבָה [לְמַרְבָּה] הַמְשָׁרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין קָץ עַל כֶּסֶף דָּוִד וְעַל מַמְלַכְתּוֹ לְהַכִּין אֹתָהּ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט וּבְצְדָקָה מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם קִנְיָתָהּ ה' צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה זֹאת".
וכך גם בראש סדר ז שם: "וְהוֹכִיחַ בְּחֶסֶד כֶּסֶף וַיֵּשֶׁב עָלָיו בְּאַמֶּת בְּאֵהֶל דָּוִד שֹׁפֵט וְדָרַשׁ מִשְׁפָּט וּמָהָר צְדָק".

¹⁰ הרב יהודה אייזנברג. שיחות בספר ירמיהו. <http://www.daat.ac.il/daat/tanach/achronim/jer09.htm>

¹¹ ראשי סדרים נוספים: תרי עשר סדרים ג-יב.

¹² השווה לראש סדר טו בדברים: "ואמרת אשימה עלי מלך".

מלכי ישראל ויהודה בראשי הסדרים

21 ראשי סדרים^ט עוסקים^מ במלכי ישראל. בספר שמואל הם מתארים את אישיותו המוסרית של המלך ואת בחירתו למלכות על ידי הקב"ה. שני ראשי סדרים עוסקים בשאלו: "בַּחֹר נָטוּב וְאִין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב מִמֶּנּוּ", "הֲרֵאִיתָם אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ ה' כִּי אִין כְּמָהוּ בְּכָל הָעָם". חמישה עוסקים בדוד. אחד עוסק באישיותו: "יָדַע נֶגֶן וְגִבּוֹר חַיִל וְאִישׁ מִלְחָמָה וְנָבוֹן דָּבָר וְאִישׁ תָּאָר וְה' עִמּוֹ". שלושה עוסקים בהשגחת ה' עליו ואחד פותח בפסוק שבזכותו נודע כמי שהקים עולה של תשובה: "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל נָתָן חֲטָאתִי לַה'".

בספר דברי הימים זכו שלושה מלכים צדיקים להופיע בראש סדר: יהושפט, יואש ויאשיהו. שלושתם יחד עם עוד ארבעה מלכים צדיקים זכו בשמונה ראשי סדרים בספר מלכים, כאשר חזקיהו זוכה לשניים ויאשיהו לשלושה.^{מא}

הרעיון להדגיש את המלכים הצדיקים מתאים למגמה הכללית של חלוקת הסדרים לעסוק בטוב ולהדגישו.

טובת העם קודמת לטובת המלך

כמה ראשי סדרים מדגישים שטובת העם היא החשובה. בירמיה ישנם שני פסוקים המהווים פרשה סתומה:

(יא, נה) הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְהִקְמַתִי לְדָוִד צֶמַח צְדִיק וּמִלֶּךְ מֶלֶךְ וְהִשְׁכִּיל וַעֲשֵׂה מִשְׁפָּט וְצָדָקָה בְּאֶרֶץ.

(יב, א) בְּיָמָיו תִּנְשַׁע יְהוּדָה וַיִּשְׂרָאֵל יִשְׁכֹּן לְבֵטַח וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרָאוּ ה' צְדִקְנוֹ.^{מב}

הפסוק השני העוסק בטובה בכלל נקבע כראש הסדר. גם במגילת אסתר, ראש סדר ה נקבע בפסוק השני בפרשה המתחילה בגדולת מרדכי:

(ד, כט) וּמֶרְדֳּכָי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחֹר וְעֶטְרַת זָהָב גְּדוּלָה וְתַכְרִיף בּוֹץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוֹשֵׁן צְהֵלָה וְשִׁמְחָה.

(ה, א) לְיְהוּדִים הִיְתָה אוֹרָה וְשִׁמְחָה וְשִׁשָּׁן וַיִּקֶּר.

להלן, בדיון על ערך השמחה אביא שני ראשי סדרים^{מג} שנקבעו בפסוק בודד העוסק בשמחת העם, פסוק הנמצא בתוך עשרות פסוקים המתארים את גדולת המלך.

^ט בשמואל: ה, ו, י, יא, יב, כג, כו. במלכים: יג, יד, יט, כד, כו, כח, כט, ל, לג, לד, לה. בדברי הימים: יט, כ, כד. ^מ באופן ישיר.

^{מא} שניים במלכים ואחד בדברי הימים.

^{מב} נבואה זו חוזרת שוב בירמיה וגם שם חוזרת התופעה של קביעת ראש סדר כ בפסוק המקביל: "בְּיָמִים הֵהָם תִּנְשַׁע יְהוּדָה וַיִּרְוּשָׁלַם תִּשְׁכֹּן לְבֵטַח וְזֶה אֲשֶׁר יִקְרָא לָהּ ה' צְדִקְנוֹ".

^{מג} ראש סדר ד במלכים וראש סדר ו בדברי הימים.

אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין

ערך השמחה וקישורה לאכילה^{מ"מ} מודגש בפתיחתם של חמישה^{מ"ה} ראשי סדרים. במגילת קהלת פותחים בכך שני סדרים. מ" סדר ב פותח: "וְגַם כָּל הָאָדָם שְׂיֵאכֹל וְשִׁתָּה וְרָאָה טוֹב בְּכָל עֲמָלוֹ מִתַּת אֶל-לֵהִים הִיא", וסדר ד פותח: "לֵךְ אֲכַל בְּשִׂמְחָה לְחִמֵּד וְשִׁתָּה בְּלֵב טוֹב יִינֶדֶךָ כִּי כָבֵד רָצָה הָא-לֵהִים אֶת מַעֲשֶׂיךָ".

גם בתיאור השפע בימי שלמה המלך נבחר רעיון זה לראש סדר. הנביא ירמיה שכתב גם את ספר מלכים^{מ"ז} הקדיש 28 פסוקים לתיאור גדולת שלמה ועושרו. בין היתר מובאת רשימת שריו, ניצביו, היקף מלכותו, כמויות המזון שנדרשו בכל יום ועוצמת צבאו. בתוך כל התיאור הזה יש פסוק אחד המתייחס לעם ולשמחתו. "וְיִהְיֶה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כְּחֹל אֲשֶׁר עַל הַיָּם לְרַב אֲכָלִים וְשִׁתִּים וְשִׂמְחִים". פסוק זה נבחר לראש סדר ד במלכים.

בחירה זו חוזרת גם בספר דברי הימים. עזרא הסופר הקדיש 41 פסוקים לתיאור כל מי שהצטרפו לדוד עוד לפני שהומלך. וגם שם נבחר לראש סדרו הפסוק המתאר את שמחת העם. "וְגַם הַקְּרוֹבִים אֲלֵיהֶם עַד שְׂשַׁכָּר וְזָבֻלוֹן וְנַפְתָּלִי מְבִיאִים לָחֶם בַּחֲמוּרִים וּבְגִמְלִים וּבַפְּרָדִים וּבַבָּקָר מֵאֲכָל קֶמַח דְּבַלִּים וְצִמּוּקִים וְזֵינִן וְשִׁמּוֹן וּבָקָר וְצֹאן לְרַב כִּי שִׂמְחָה בְּיִשְׂרָאֵל".

וכך גם נבחר לראש סדר ח בספר עזרא מה שלימד נחמיה את העם בכינוס שנערך בראש השנה בירושלים, כשנעצבו על מיעוטם בעבודת ה': "וַיֹּאמֶר לָהֶם לָכוּ אֲכָלוּ מִשְׂמַנִּים וְשִׁתּוּ מִמִּתְקִים וְשִׁלְחוּ מְנוֹת לְאֵין נֶכּוֹן לוֹ כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֲדַנְיָו וְאַל תַּעֲצְבוּ כִּי חֲדָוֹת ה' הִיא מְעֹזְכֶם".

^{מ"ד} האם יש ערך באכילה או שהערך הוא שמחה או שמחה בטוב ה'? שאלות אלו ודוגמתן ראויות לעיון על ידי לומדי התורה. אלא שאין בכוונת מאמר זה להביא את רעיונותי ומסקנות לימודי בתורה. מטרתי היא לעורר את המודעות לחשיפת הערכים אותם הדגישו חכמי ישראל בחלוקת הסדרים.

^{מ"ה} גם את ראש סדר כג שבדברי הימים ניתן לקשר לרעיון זה.

^{מ"ו} מתוך ארבעה שיש במגילה.

^{מ"ז} תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף טו.

יחסי גומלין בין החלוקה לסדרים וסידור התפילה

ערך התפילה מודגש בששה עשר ראשי סדרים!

הפסוק	המתפלל	תוכן התפילה	ספר	מספר הסדר	הערה
וְאָמַר ה' אֱ-לֹהֵי אֲדֹנָי אֲבָרְכֶם אִם יִשָּׁד נָא מִצְלִיחַ דְרָבִי מ ^ח	אליעזר	הצלחה בשליחות למצוא אישה ליצחק	בראשית	כא	באמצע דבריו ^ט
וַיִּתֵּן לָךְ הָא-לֹהִים מְטֹל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגַן וְתִירֹשׁ	יצחק	ברכתו ליעקב	בראשית	כה	באמצע דבריו
וַיִּזְכֹּר אֱ-לֹהִים אֶת רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהֵי אֱ-לֹהִים	רחל	להיפקד בבנים	בראשית	כח	ברמו
וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאֵשׁ וְשַׁלַּח לָכֶם	יעקב	פדיון בניו השבויים	בראשית	לט	באמצע דבריו
וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה מַה תַּצַּעַק אֵלַי...	משה	ישועה ממצרים	שמות	יא	ברמו
יִפְקֹד ה' אֱ-לֹהֵי הַרוּחַת לְכָל בָּשָׂר אִישׁ עַל הַעֲדָה	משה	מינוי מנהיג אחריו	במדבר	כד	
וְאֶתְחַנֵּן אֵל ה' בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר	משה	להיכנס לא"י	דברים	ד	
כִּן יֵאבְדוּ כָל אוֹיְבֵיךָ ה' וְאֶהְיֶה כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ	דבורה	איבוד האויבים	שופטים	ד	סיום שירתה
ה' יַחַתּוּ מְרִיבֵי עַלּוֹ בְשָׁמַיִם יָרַעַם ה' יְדִין אֶפְסֵי אָרֶץ וַיִּתֵּן עַז לְמַלְכּוֹ וַיְרַם קַרְנֵי מְשִׁיחוֹ	חנה	עזרה לישראל מאויביו	שמואל	ב	סיום שירתה
וְעַתָּה ה' אֱ-לֹהֵינוּ הוֹשִׁיעֵנוּ נָא מִיָּדוֹ	חזקיהו	הצלה מסנחריב	מלכים	לא	באמצע דבריו
הֲלֹא אַתָּה הוּא ה' אֱ-לֹהֵינוּ וְנִקְנֶה לָךְ	ירמיה	ביטול גזרת הגלות	ירמיה	ח	באמצע דבריו
הַקְשִׁיבָה ה' אֵלַי וְשִׁמַּע לְקוֹל יְרִיבֵי	ירמיה	הצלתו מרודפיו	ירמיה	י	
וְהַתְּפַלְלוּ בַעֲדָה אֵל ה'	ירמיה	לימוד תפילה בגלות	ירמיה	טז	בסיום דבריו
וְדַנְיָאֵל, כְּדֵי יִדַע דֵּי רְשִׁים כְּתָבָא, עַל לְבִיתָהּ, וְכוּיָן פְּתִיחָן לַהּ בַּעֲלִיתָהּ נֶגְדַּי רֹשְׁלָם, וְזִמְנִין תְּלַתָּהּ בְּיוֹמָא הוּא בְּרָדַי עַל בְּרִכּוּהֵי וּמִצְלָא וּמוֹדָא קִדְּם אֱלֹהֵהּ, כָּל קַבֵּל דֵּי הוּא עֲבַד מִן קִדְּמַת דְּנָה	דניאל	מסירות נפש בתפילה	דניאל	ה	מקור להלכות תפילה
וְאֶתְפַּלְלָהּ לַהּ אֱ-לֹהֵי וְאֶתְנַדָּה וְאֶמְרָה אֲנָא ה' הָאֵל הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא	דניאל	עזרה בשיבת ציון	דניאל	ו	באמצע דבריו
אֲנָא ה' תְּהִי נָא אֲזַנְךָ קֹשֶׁבֶת אֵל תְּפַלַּת עַבְדְּךָ וְאֵל תְּפַלַּת עַבְדֶּיךָ הַחֲפִצִים לְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא יַעֲבֹץ לְאֵלֵקָי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִם בְּרָדַי תִּבְרַכְנִי וְהִרְבִּיתָ אֶת גְּבוּלֵי וְהִיִּתָּה יְדֶךָ עִמָּי	נחמיה	עזרה בשיבת ציון	עזרא	ה	בסיום דבריו
	יעבץ	ברכה ושפע	דברי הימים	ב	באמצע דברים

^ח ראוי לעיין מדוע בחרו חז"ל בתפילה המתוארת על ידי אליעזר בשיחתו עם בני משפחת רבקה ולא בתפילה הכתובה בתיאור ההתרחשות: "וַיֹּאמֶר ה' אֱ-לֹהֵי אֲדֹנָי אֲבָרְכֶם הַיּוֹם וְעַשָׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנָי אֲבָרְכֶם". ומעניין שרש"י מביא את דברי רבי אחא: יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בניים על פסוק זה הפותח את סדר כא.

^ט במרבית המקרים קטעו מחלקי הסדרים את דברי האדם ובחרו לפתוח את הסדר בפסוק בו הוא מתפלל. בחירה זו מעצימה מסר חינוכי זה.

^י בבבלי במסכת תמורה טז עמוד א מפרשת הגמרא את תפילתו: יעבץ שיעץ וריבץ תורה בישראל... ויבא אלהים את אשר שאל: אם ברך תברכני - בתורה, והרבית את גבולי - בתלמידים, והיתה ירך עמדי - שלא ישתכח תלמודי מלבי, ועשית מרעה - שיזדמנו לי ריעים כמותי, לבלתי עצבי - שלא ישגבני יצה"ר מלשנות. ורש"י במסכת סוטה יא עמוד א כותב: יעבץ אדם גדול היה.

במקביל, פסוקים שנבחרו לראשי הסדרים מהווים עוגנים מרכזיים בתפילותינו.

"שִׁמְעֵ יְשׁוּעָה אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" הוא ראש סדר ו בחומש דברים.
 "וְיָקְרָא זֶה אֵל זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" הוא ראש סדר ג בישעיה.
 "וַתִּשְׁאַנֵּי רוּחַ וְאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בְּרוּחַ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ" הוא ראש סדר ב ביחזקאל.
 ברכת כהנים היא הפתיחה של סדר ו בחומש במדבר.
 "וַיִּקְרָא כָּל הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ ה' הוּא הָאֱלֹהִים ה' הוּא הָאֱלֹהִים" הוא ראש סדר טז במלכים.
 "וַיְהִי נֵעַם ה' אֶל-לֵהֲנוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ" הוא ראש סדר יג בתהילים.
 "(מגדיל) מְגִדוֹל יְשׁוּעוֹת מְלָכּוֹ וְעֵשָׂה חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזָרְעוֹ עַד עוֹלָם" הוא ראש סדר לד בשמואל.
 "וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בָּהֶר צִיּוֹן לְשֹׁפֵט אֶת הָרַע עֲשׂוֹ וְהִיָּתָה לְה' הַמְּלוֹכָה" הוא ראש סדר ט בתרי עשר.
 "רֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הַנֶּגֶם לִירוּשָׁלַם מִבֶּשֶׁר אֶתְנוּ" הוא ראש סדר יז בישעיה.
 "וְהוּא רְחוּם יִכְפֹּר עוֹן וְלֹא יִשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהַשִּׁיב אָפּוֹ וְלֹא יַעִיר כָּל חַמְתּוֹ" הוא ראש סדר יא בתהילים.
 אחד מפסוקי מלכויות הוא ראש סדר יח בישעיה: "כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ ה' צְבָאוֹת אֱנִי רֵאשׁוֹן וְאֱנִי אַחֲרוֹן וּמִבְּלַעֲדֵי אֵין אֱלֹהִים".
 אחד מפסוקי זכרונות הוא ראש סדר ט ביחזקאל: "וְזָכַרְתִּי אֲנִי אֶת בְּרִיתִי אֹתְךָ בֵּימֵי נְעוּרֶיךָ וְהִקְמוֹתִי לְךָ בְּרִית עוֹלָם".
 ואחד מפסוקי שופרות הוא ראש סדר יא בישעיה: "וְהִיָּה בְיוֹם הַהוּא תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֲבָדִים בְּאָרֶץ אֲשׁוּר וְהִנְדַּחִים בְּאָרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לְה' בָּהֶר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַם".^{טז}

גל אל ה' מעשיך^{יב}

הערך האמוני שאנחנו נתחזק וה' יעשה, חוזר פעמיים בראשי הסדרים. סדר כה בשמואל פותח בפסוק שאומר יואב לאבישי אחיו במלחמתם בעמון וארם: "חֲזַק וְנִתְחַזַּק^{יב} בְּעַד עַמְנוּ וּבְעַד עַרְי אֱלֹהֵינוּ וְה' יַעֲשֶׂה הַטוֹב בְּעֵינֵינוּ". וכך גם נבחר פסוק זה לראש סדר ח בדברי הימים: "חֲזַק וְנִתְחַזַּק בְּעַד עַמְנוּ וּבְעַד עַרְי אֱלֹהֵינוּ וְה' הַטוֹב בְּעֵינֵינוּ יַעֲשֶׂה".

^{טז} וכן ראשי הסדרים הבאים: ירמיה ט, תהילים ו, דברי הימים ז. תחילת סדר יב בירמיה שולבה בתפילה לשלום המלך בחו"ל.

^{יב} משלי סדר ד פסוק טח

^{יג} כאן המקום להאיר שבסיום קריאת חומש בבית הכנסת ראוי לומר: חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזַּק ולא כאומרים: ונתחזק

מצוות והבטחות ה' שנאמרו בתורה ומימושן בנביאים ובכתובים

מעמד הר גריזים והר עיבל

קיום מעמד הברכות והקלות על הר גריזים והר עיבל, שבהן נצטוונו פעמיים בחומש דברים,⁷¹ מופיע בראש סדר ה' ביהושע: "וְכָל יִשְׂרָאֵל וְזַקְנָיו וְשֹׁטְרֵי וְשֹׁפְטָיו עָמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לְאָרוֹן נֶגֶד הַכְּהֻנִּים הַלְוִיִּם נִשְׂאֵי אָרוֹן בְּרִית ה' בְּגֵר פְּאֶזְרַח חֲצִי אֶל מוֹל הַר גְּרִזִים וְהַחֲצִי אֶל מוֹל הַר עֵיבָל כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד ה' לְבָרֵךְ אֶת הָעָם יִשְׂרָאֵל בְּרֵאשֹׁנָה".

דין ירושת הבת

מימוש דין ירושת בנות צלפחד שהובטחה להן במדבר⁷² מתוארת בראש סדר י' ביהושע: "וַתִּקְרַבְנָה לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן וְלִפְנֵי הַנְּשִׂאִים לֵאמֹר ה' צִוָּה אֶת מֹשֶׁה לְתֵת לָנוּ נַחֲלָה בְּתוֹךְ אַחֵינוּ וַיִּתֵּן לָהֶם אֵל פִּי ה' נַחֲלָה בְּתוֹךְ אַחֵי אַבְיָהֶן".

אל תירא

במעמד מינוי יהושע כמנהיג העם אחרי משה מבטיחו ה': "וְאֵלֶיךָ אֶהְיֶה עֹמֵד"⁷³ וכך כתוב בפסוק שנבחר לראש סדר ב' ביהושע: "כִּי כַּאֲשֶׁר הִיִּיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ". וכמו שה' אמר למשה כשחשש מפני עוג מלך הבשן: "אֵל תִּירָא אֲתוּ"⁷⁴ כך אמר ה' ליהושע כשחשש מחמשת מלכי האמורי שעלו להילחם בגבעון אחרי הברית שכרתו עם ישראל: "וַיֹּאמֶר ה' אֵל יְהוֹשֻׁעַ אֵל תִּירָא מֵהֶם כִּי בְיָדְךָ נִתְּתִים לֹא יַעֲמֵד אִישׁ מֵהֶם בְּפָנֶיךָ". וגם דברי ה' בפי ירמיה "וַאֲתָה אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב וְאֵל תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעַךָ מִרְחוֹק וְאֵת זֶרְעֶךָ מֵאֶרֶץ שָׁבָיִם וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקֵט וְשָׁאֲנוּ וְאִין מִתְרִיד" נבחרו לראש סדר כז בירמיה.

חלוקת הארץ לשבטים

מצוות חלוקת הארץ למתפקדים בסוף תקופת המדבר נקבעה כראש סדר כג במדבר. "לְאֵלֶּה תַּחֲלַק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת". תיאור גבולות החלוקה נקבע כראש סדר לא במדבר. "צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם בָּאִים אֶל הָאָרֶץ כְּנַעַן זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לָכֶם בְּנַחֲלָה אֶרֶץ כְּנַעַן לְגַבְלֶתֶיךָ". מימוש קיום מצוות אלו נבחר כראש סדר יב ביהושע: "אֵלֶּה הַנְּחֻלֹת אֲשֶׁר נַחֲלוּ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן וְרֵאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹרָל בְּשֵׁלַח לִפְנֵי ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּחֲלֹק מִחֲלַק אֶת הָאָרֶץ".

⁷¹ בסדר י' פסוקים כ-כא ובסדר כא ל-מה

⁷² במדבר, סדר כג פסוק טו

⁷³ דברים, סדר כה פסוק י

⁷⁴ במדבר סדר יח פסוק ג, וגם בדברים סדר ג פסוק ט

מגילת אסתר – מגילת סוד הגאולה

חז"ל חילקו את מגילת אסתר לחמישה חלקים. אולי רמזו במספר הזה לחמישה חומשי התורה שהרי אמרו שלאחר ההצלה חזרו וקיבלו היהודים את התורה^ח עליהם.

גאולת מגילת אסתר היא גאולה מתוך הסתר והיא הגאולה העתידית. כך היא גאולתן של ישראל, בתחילה קימעה קימעה, כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת. זאת אמר רבי חייא לרבי שמעון בן חלפתא כשהיו מהלכין בבקעת ארבל וראו את איילת השחר.^ט

"למנצח על איילת השחר מזמור לדוד" הוא המזמור העשרים ואחד בספר תהילים.^פ חז"ל אומרים שמזמור זה הוא תפילת אסתר בימי החושך הגדול של גזירת המן. הסיפור על שני החכמים שהזכרנו שהיו מהלכים בבקעת ארבל אירע בזמן איילת השחר. "וראו איילת השחר שבקע אורה". ורבי חייא רבה המלמד את סוד הגאולה מביא חמישה פסוקים מתוך המגילה להוכחת דבריו.

חמשת ראשי הסדרים שקבעו חז"ל הם חמשת השלבים המרכזיים בתיאור הגאולה.

סדר א וַיְהִי בַיָּמֵי אַחֲשֵׁרוּשׁ : תיאור הרקע הקשה, אולי הקשה ביותר, להמשך קיומו של עם ישראל.

סדר ב אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוּשַׁן הַבְּיָרָה : הראשון מארבעת פסוקי הגאולה הנאמרים בקול. זהו הפסוק שממנו קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו לדעת רבי יהודה. וזו אחת מהרפואות שהקדים ה' למכה.

סדר ג וַיֹּאמֶר הָמֵן לְמֶלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ : גזירת השמד.

סדר ד וַיִּקַּח הָמֵן אֶת־הַלְבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס וַיִּלְבַּשׁ אֶת־מְרֹדֶכָי : הניצוץ הראשון של איילת השחר, המעשה הקטן הראשוני המעיד על המהפך, על התחלת בקיעת האור.

סדר ה לַיהוּדִים הִיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשִׁשׁוֹן וִיקָר : השלישי מארבעת פסוקי הגאולה הנאמרים בקול. אור הגאולה מתנוסס וליהודים ניתנה הרשות להיקהל ולעמוד על נפשם.

ראשי סדרים ד - ה מופיעים בדברי רבי חייא רבה.

^ח דברי רבא במסכת שבת דף פח עמוד א.

^ט ירושלמי, מסכת ברכות פרק א הלכה א ומסכת יומא פרק ג הלכה ב.

^פ המסומן כפרק כב.

הצעות לדרכי חשיבה ולימוד

בפרק הזה מוצעים קווי מחשבה לעיון במערכת הסדרים ולגילוי הערכים המוטמעים בה.

עיון בפתיחת הסדר

אין ספק שהגורם המרכזי בקביעת מיקום התחלת הסדר הוא הנושא הפותח את הסדר. כאשר הגיעו חז"ל לפסוק או לנושא שרצו להדגיש באופן מיוחד הם פתחו בו סדר חדש. עיקרון זה מתגלה בכמה דרכים.

פתיחת סדר חדש לאחר סדר קצר

חשיבות הפסוק הפותח את הסדר בולטת במיוחד אם בעקבות הפתיחה בו הסדר הקודם הפך להיות קצר^א מאוד. לדוגמא: סדר י בחומש במדבר מכיל שבעה פסוקים בלבד^ב וזאת מכיוון שחכמינו רצו להתחיל סדר בפסוק "הַיָּד הַתְּקַצֵּר". סדר כא בחומש במדבר מכיל רק תשעה פסוקים וזאת מכיוון שחז"ל רצו לפתוח סדר בשכרו של פינחס "הֲנִי נִתֵּן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם". הדיון בסיבה לקיצור סדר כב בבראשית יובא להלן תחת הכותרת: הילכו שניים יחדיו בלתי אם נועדו.

בדומה לכך, נקבעה פתיחת סדר ה בחומש ויקרא בדין איסור עבודה במקדש לאחר שתיית יין, אף על פי שכתוצאה מכך נוצר סדר המכיל 13 פסוקים בלבד.

חלוקת פרשה ארוכה לכמה סדרים

שלוש פרשות ארוכות יש בתורה.^ג

פרשה סג בבראשית היא פרשה סתומה הכוללת 148 פסוקים. בחלוקה החד-שנתית היא סדרת ויצא. בחלוקה התלת-שנתית היא נחלקת לארבעה סדרים המדגישים את חמלת ה' על החלשים.

פרשה עז בבראשית היא פרשה פתוחה הכוללת 146 פסוקים. בחלוקה החד-שנתית היא סדרת מקץ. בחלוקה התלת-שנתית היא נחלקת לארבעה סדרים המדגישים את האמונה בה' בתוך ממלכת מצרים הכופרת בשלטה אז בעולם.

פרשה קו במדבר היא פרשה סתומה הכוללת 95 פסוקים. בחלוקה החד-שנתית היא רוב סדרת בלק. בחלוקה התלת-שנתית היא נחלקת לשני סדרים. הפסוק הפותח את הסדר השני, סדר כ, הוא "תָּמַת נַפְשֵׁי מוֹת וְשָׁרִים" שעליו ביסס הנצי"ב מחבר פירוש העמק דבר, את פתיחתו לספר בראשית.

^א בחמישה חומשי תורה ישנם 12 סדרים שאין בהם 21 פסוקים. לקריאה בשבת נדרשים לפחות 21 פסוקים לפי החישוב של שלושה פסוקים לכל אחד משבעת העולים.

^ב מספר פסוקים שאפילו לקריאה באמצע השבוע אינו מספיק.

^ג ניתן להוסיף לרשימה זו ארבע פרשות נוספות מחומש בראשית הכוללות שני סדרים כל אחת. פרשה מט הכוללת 71 פסוקים, פרשה נו הכוללת 67 פסוקים, פרשה סב הכוללת 55 פסוקים ופרשה כה הכוללת 47 פסוקים. בפרשה קלו בספר דברים ישנם 54 פסוקים אך היא לא נחלקת מכיוון שהיא פרשת הקללות שבמשנה תורה.

פתיחת סדר שלא בפתיחת נושא^{טד}

כמעט כל הסדרים בתורה מתחילים בתחילת הנושא שהסדר עוסק בו. לעתים רחוקות קבעו חז"ל את תחילת הסדר באופן שונה. נביא לכך שתי דוגמות:

א. רבים מדיני מתנות עניים בחומש דברים מופיעים בסדרת "ראה". דיני הנתינה לעניים כתובים בחמש פרשות: פרשה מח עוסקת בעיקר במצוות מעשר שני "עֲשׂוּ תַעֲשׂוּ אֶת כָּל תְּבוּאֹת זֵרְעֵךָ" ובסופה מדגישה התורה: "וְהִלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ לֹא תַעֲזֹבְנוּ כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק וְנִחְלָה עִמָּךְ". פרשה מט עוסקת בדין ביעור מעשרות ובו מדגישה התורה שמטרתו היא "וְיָבֵא הַלְוִי כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק וְנִחְלָה עִמָּךְ וְהָגֵר וְהַיְתוּם וְהָאֱלֻמָּנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבְעוּ". פרשה נ עוסקת בדין שמיטת חובות העניים: "וְזֶה דְבַר הַשְּׂמִטָּה שְׁמוֹט כָּל בַּעַל מְשֵׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשֶׁה בְּרַעְיוֹ". פרשה נא עוסקת בחובה להלוות לעני גם לפני שנת השמיטה: "כִּי יִהְיֶה בָּךְ אֲבִיוֹן... הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיעַל לֵאמֹר קָרְבָּה שְׁנַת הַשְּׂבַע... וְלֹא תִתֵּן לוֹ... נִתּוֹן תִּתֵּן לוֹ". ופרשה נב עוסקת במצוות הענקה לעבד העברי המשתחרר: "כִּי יִמְכַר לָךְ אַחִיד... וְכִי תִשְׁלַחְנוּ חֶפְשִׁי... הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ". לכאורה סדר הקריאה היה אמור להתחיל בפרשת "עֲשׂוּ תַעֲשׂוּ" אך חז"ל קבעו את תחילת סדר יג במצוות נתינת הלוואה לעני גם בערב שנת השמיטה – מצווה זו היא הקשה ביותר לביצוע אך היא גם החשובה ביותר למימוש, ועליה נאמר "לֹא תֵאֲמָץ אֶת לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאֲחִיד הָאֲבִיוֹן".

ב. בדיני מלחמה עוסקות ארבע^{טו} פרשיות רצופות^{טז} בחומש דברים. פרשה עא עוסקת בדין החוזרים מעורכי המלחמה: "כִּי תִצֵּא לְמִלְחָמָה... לֹא תִירָא מֶהֶם"; פרשה עב – בקריאה לשלום: "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ אֶלֶיהָ לְשָׁלוֹם"; פרשה עג – באיסור השחתת עצים לצורך המצור: "כִּי תִצּוֹר אֶל עִיר... לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה" ופרשה עד – בדין אשת יפת תואר: "כִּי תִצֵּא לְמִלְחָמָה... וְרֵאתִי בְּשַׁבְיָה אִשְׁתִּי יַפֶּת תֹּאֲרָה". חז"ל בחרו לפתוח את סדר טז^{טז} בדברים במצוות הקריאה לשלום. ^{טז} החפץ חיים^{טז} מאריך מאוד לדבר על מעלת השלום ובין היתר הוא כותב שם: "וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁבִיּוֹם נְחֻמַּת יִשְׂרָאֵל מִתְּבַשְׂרִין תְּחַלֶּה בְּשָׁלוֹם... בְּנִי, בּוֹאוּ וְרֵאוּ כְּמָה גָדוֹל כַּח הַשָּׁלוֹם, שְׂאֵפְלוּ לְשׁוֹנְאִים אֶמֶר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: פִּתְחוּ לָהֶם בְּשָׁלוֹם, שְׁנַאֲמַר: 'כִּי תִקְרַב אֶל עִיר' וְגו'".

^{טד} בדוגמאות אלו הסדר מתחיל בפתיחת פרשה (פתוחה או סתומה), אך הנושא המרכזי מתחיל בפרשה הקודמת.

^{טו} ובאמת בקריאה של שמיני עצרת בארץ ישראל התחילו בפרשת "עשר תעשר". עיין ברש"י במסכת מגילה דף לא עמו"א: "קורין כל הבכור. אלא שמתחילין עשר תעשר לפי שיש באותה פרשה מצות וחוקים הרבה הנהוגות בחג באותו זמן שהוא זמן אסיף ועת שהעניים צריכין לאסוף מאכל לביתם ועוד יש באותה פרשה מצות מעשר עני ומצות נתון תתן ופתוח תפתח והעניק תעניק לעבד עברי ושילוח חפשי והעבט תעביטנו".

^{טז} פרשת עגלה ערופה נמצאת בין הפרשה השלישית "כי תצור אל עיר" ובין הפרשה הרביעית "כי תצא למלחמה".

^{טז} הן נמצאות בסוף סדרת שופטים ובתחילת סדרת כי תצא שבחומש דברים.

^{טז} חז"ל שקבעו את מנהג הקריאה החד-שנתי בחרו לפתוח את סדרת כי תצא בדין אשת יפת תואר. כמו שסדרת משפטים פותחת בדין עבד עברי, וכמו שכתוב בעשרת הדברות בסדרת ואתחנן "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים". את ההבדל שבין החלוקות ניתן אולי להסביר שבארץ ישראל שבה היהודים היו החקלים התפללו על השלום. בבבל שבה הגויים היו החקלים התפללו שהם לא ישעבדו אותנו יותר מדי.

^{טז} היא השנייה מתוך הארבע הנ"ל.

^{טז} שמירת הלשון פרק יא

פתיחת סדר הקוטעת הרצאת דברים

במקום שבו חלוקת הסדרים קוטעת רצף דיבור מפי ה' או מפי אדם יש טעם לדבר. ראינו לעיל^{טא} את ערך התפילה בפתיחת סדרים כא, כה, לט בבראשית, ואת פתיחת סדר כ בחומש במדבר שנקבע באמצע דברי בלעם הרשע. עיקרון זה בולט במיוחד בסדרי נביאים וכתובים בהם רוב הסדרים אינם בפתיחת פרשה או נושא.

פתיחת סדר לאחר פתיחת הפרשה: מתן תורה ואיסור אונאה

בחמישה חומשי תורה ישנם שני ראשי סדרים המופעים סמוך לתחילת הפרשה אך לא בראשה.

א. סדר טו בחומש שמות מתחיל בפסוק הששי של הפרשה. ראש סדר זה גם קוטע את דברי הקב"ה למשה רבנו. אף על פי כן, עקב חשיבותו הוא נקבע לראש סדר: "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלֶכֶת כְּהִנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ" פסוק זה מגדיר את מהותו של עם ישראל ואת תכלית מתן תורה. בברייתא^{טב} המתארת את שאירע בכל יום מראש חודש סיוון ועד למתן תורה נאמר שביום השני להגעתם לרגלי הר סיני אמר להם הקב"ה "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי וְכוּ' ", גם כאן בחרה הגמרא בפסוק זה ולא ציטטה את דברי ה' מתחילתם. הראייה קוק צ"ל מבאר שפסוק זה הוא ייעודו העליון של עם ישראל:

המטרה היותר אחרונה, מטרת סגולת הקדושה העליונה, שהיא מתבלטת במהותה האמיתית של האומה בכללה "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלֶכֶת כְּהִנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ", מורים ומדריכים עליונים לעולם כולו, וקדושים בחייהם החיצוניים והפנימיים, היחידים והלאומיים. אלה הגדולות הנן התוצאות היותר מאוחרות, שעין ה' צופיה מרחוק לנהל את כל הסיבובים אליהן. וסוף מעשה במחשבה תחילה, להודיע שהמטרה היותר אחרונה בטוחה היא.^{טג}

וכן כתב הרמב"ם במורה: "וכאשר שלח ה' את משה רבנו לעשותנו ממלכת כהנים וגוי קדוש בידיעתו יתעלה".^{טד}

ב. סדר כ בחומש ויקרא מתחיל בפסוק השישי של הפרשה. התורה עוסקת שם במצוות השמיטה ומהן בחרו חז"ל להדגיש את הערך המרכזי, הקיים בכל הדורות והחובק את כל יחסי המסחר בין אדם לרעהו: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לְעַמִּיתְךָ או קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו"

^{טא} סדרים כא, כה בעמ' 27 בפסקה יחסי גומלין בין החלוקה לסדרים וסידור התפילה. סדר לט בעמ' 19 בפסקה הסדרים: ראייה אמונית.

^{טב} תלמוד בבלי, מסכת שבת דף פו עמ' ב

^{טג} עין אי"ה, מסכת שבת דף פו:

^{טד} מורה הנבוכים בתרגום הרב קאפח, חלק שלישי פרק לב, עמוד שמו טור שמאלי. וגם הוא מתייחס לכך כייעוד עתידי שיושג בסיום תהליך ארוך של חינוך העם.

בחירת נושא כראש סדר בתוך רצף של פרשיות קצרות

כשיש רצף של פרשיות קצרות שאפשר היה לקבוע את ראש הסדר בכל אחת מהן, ראוי לעיין מה הנושא שנבחר לפתוח את הסדר. למשל, בחומש ויקרא בסדרת "בהר" נבחרה לראש סדר כא הפרשה העוסקת במצוות ההלוואה יחד עם איסור הריבית. בחומש דברים בסדרת "כי תצא" נבחרה הפרשה העוסקת בטהרת מחנה צבא ישראל לראש סדר יח. הפרשה העוסקת בהקפדה על מילוי התחייבויות נבחרה כראש סדר יט, והפרשה העוסקת בדן שכחה בשדה נבחרה לראש סדר כ.

ראשי סדרים המתכתבים זה עם זה

יציאה למלחמה

הפסוק "וַיִּשְׁאַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּה' " מופיע גם בפתיחת ספר שופטים ושם השאלה היא "מִי יַעֲלֶה לָנוּ אֵל הַכְּנַעֲנִי בַּתְּחִלָּה לְהִלָּחֵם בּוֹ" וכן בראש הסדר האחרון שבספר שופטים, סדר יד, הפותח בשאלה האם להמשיך ולהילחם בבני שבט בנימין.

השראת השכינה במשכן ובמקדש

סדר ז במלכים פותח בהשוואה בין השראת השכינה במשכן במדבר לבין השראת השכינה במקדש שלמה. "וְלֹא יָכֻלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשֵׁרֵת מִפְּנֵי הָעֲנָן כִּי מְלֹא כְבוֹד ה' אֶת בַּיִת ה' ". וכך גם בתיאור המקביל בדברי הימים, בפתיחת סדר יג: "וְלֹא יָכֻלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשֵׁרֵת מִפְּנֵי הָעֲנָן כִּי מְלֹא כְבוֹד ה' אֶת בַּיִת הָאֵל־לְהִים". וכך נאמר בסיום חומש שמות על משה רבנו: " וְלֹא יָכֻל מֹשֶׁה לְבֹא אֶל אֱהֱל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הָעֲנָן וְכָבוֹד ה' מְלֹא אֶת הַמִּשְׁכָּן".

ישועת ה'

סדר ח בשמואל פותח בביטוי הלקוח מקריעת ים סוף: "וַיֹּשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל" מתוך מטרה להשוות אליו את נס ההצלה בידי יונתן ונושא כליו.

השראת השכינה בעם ישראל

בתיאור מצוות התרומה למשכן נאמר: "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם".^ע וגם בסיום הבנייה והכנת הכלים כשה' מצווה על שבעת ימי המילואים ועל קרבן התמיד התורה מסכמת: "וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵייתִי לָהֶם לֵא-לֵהִים".^ע וכך אומר ה' לשלמה בזמן שהוא בונה את המקדש בירושלים: "וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעְזָב

^ע שמות, פתיחת סדרת תרומה, סדר יח פסוק ח
^ע שמות, לקראת סיום סדרת תצוה, סדר כב פסוק מה

אֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל". פסוק זה נקבע לראש סדר ה במלכים. וביחזקאל נקבע לראש סדר כג הפסוק המסיים את נבואת אחדות העם: "וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה' מְקַדֵּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת מְקַדְּשֵׁי בְּתוֹכְכֶם לְעוֹלָם".

חנוכת המקדש

הנביא יחזקאל מתאר באריכות ובפירוט את תבנית בית המקדש השלישי. הפסוק שנבחר כראש סדר כז "וַיִּכְלוּ אֶת הַיָּמִים וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת שְׁלֵמֵיכֶם וְרִצְאֵי אֶתְכֶם נְאֻם ה' אֶל־לֵהִים " רומז ליום חנוכת משכן משה במדבר.

הליכה בדרך ה'

סדר ו ביחזקאל מכוון לפתיחת סדרת בחוקותי: "לְמַעַן בְּחַקְתִּי לָלֶכְתְּ וְאֶת מְשַׁפְּטֵי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אֹתָם וְהָיוּ לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים". ושוב שם בפתיחת סדר י: "בְּחַקוֹתַי יִהְלְךְ וּמְשַׁפְּטֵי שְׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֲמַת צְדִיק הוּא הָיָה יִחְיֶה נְאֻם ה' אֶל־לֵהִים".

עיון במרחב שיוצר הסדר^ע

היבט נוסף לעיון הוא במרחב שיוצרים הסדרים. מרחב זה מגלה לעתים תובנות חדשות ועמוקות בתורה. הבאתי לעיל^ע את הדוגמה של הסדרים העוסקים בחטאים ובכישלונות שכולם פותחים בהתעלות, מתארים את הנפילה וממשיכים במעשי התיקון שנעשו^ע. כאן מובאות שתי דוגמות נוספות.

היילכו שנים יחדו בלתי אם-נועדו

אברהם אבינו הוליד את יצחק אבינו וגם את ישמעאל ובני פילגשים. התורה מספרת לנו שישמעאל ושאר בני הפילגשים הורחקו מיצחק ומירושת הארץ: "וַיִּלְבְּנֵי הַפִּילִגְשִׁים אֶשֶׁר לְאַבְרָהָם נִתְּן אַבְרָהָם מִתְּנַת וַיִּשְׁלַחם מֵעַל יִצְחָק בְּנֵו בְּעוֹדָנוּ חַי קְדָמָה אֶל אָרֶץ קְדָם". החלוקה לסדרים מדגישה זאת. סדר כב בבראשית עוסק בבני הפילגשים ובישמעאל, וסדר כג בתולדות יצחק. לעומת זאת, החלוקה לפרקים מנסה לאגד את כולם תחת פרק כה.

ומה לגבי יעקב וְעָשׂוּ בני יצחק? החלוקה לפרקים ייחדה את פרק לו בבראשית לתולדות עֵשׂוּ. מפתיע לגלות שהחלוקה לסדרים לא הפרידה בין פרשה סט בבראשית הפותחת בבחירתם של שנים עשר השבטים "וַיִּהְיוּ בְנֵי

^ע תודה לפרופסור אמנון שפירא מאוניברסיטת אריאל שהעמידני על כיוון חשיבה זה.

^ע בעמ' 16-17 החל בפסקה הסדרים: החטא כמשבר בתוך תהליך הצמיחה.

^ע יש בתורה סדרים המסתיימים בכישלון ובנפילה: כגון: סדרים יא, יב בשמות וסדרים ט י במדבר. הסדרה היחידה המסתיימת בדבר רע היא סדרת בלק ושמ גם סוף סדר כא במדבר. יש מנהג בין יוצאי פרס להוסיף שלושה פסוקים מתחילת סדרת פנחס בסיום קריאת סדרת בלק ובשבת הבאה הם שבים ומתחילים בתחילת סדרת פנחס. אולי נהגו כך בארץ ישראל בכל הסדרים הללו.

יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר" ובין פרשה ע שם שפתיחתה "וְאֵלֶּה תִּלְדוּת עֲשׂוֹ הוּא אֲדָוִם". אפשר שחכמינו לא רצו להעניק ראש סדר לתולדות עֲשׂו. גם ייתכן שפרשיות אלו קובצו יחד לאור דברי התורה בתחילת חומש דברים: "אֲתֶם עֹבְרִים בְּגִבּוֹל אֲחֵיכֶם בְּנֵי עֲשׂוּ"⁹, וכן האיסור: "לֹא תִתְעַב אֲדָמִי כִּי אֲחִידָהּ הוּא"¹⁰. כשיעקב נפרד מְעֲשׂוֹ הוּא מְבִטִיחוֹ: "עַד אֲשֶׁר אָבֵא אֶל אֲדֹנָי שְׁעִירָה"¹¹ והמדרש שמביא רש"י מקשר הבטחה זו לפסוק שבראש סדר ט בתרי עשר "ואימתי לך? בימי המשיח, שנאמר "וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהָר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת הָר עֲשׂוֹ וְהִיְתָה לְה' הַמְּלוֹכָה".

דצ"ך עד"ש באח"ב

מפורסמים דברי רבי יהודה שנתן סימנים בעשר המכות. עד כה לא מצאתי תשובה מדוע חלוקת הסדרים קיבצה אותם באופן שונה. סדר ה בחומש שמות מכיל את מכות דצ"ך. אך סדר ו מכיל את עדש"ב וסדר ז כולל רק את א"ח. מכת בכורות לא יכולה להיות כלולה בסדר ז,¹² אך צריך עיון מדוע מכת ברד נותקה מהארבה והחושך לערוב, לדבר ולשחין.¹³

סדר שתחילתו וסופו באותו עניין

"סגירת מעגל" אפשר לראות בסדר ח שבחומש שמות. הסדר פותח בציווי "דַּבֵּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם" ומסתיים בעשייה "וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה'".

מעגל נוסף נפתח ונסגר בסדר כג שבחומש שמות. הסדר פותח בפרשה קיח העוסקת במזבח הקטורת ומסתיים במצוות הכנת הקטורת. החלוקה לסדרים מעוררת אותנו לשאול מדוע לא צירפה התורה את שני הציוויים אלא לימדה אותנו את דיני מחצית השקל, הכיור ושמן המשחה בין שתי פרשיות אלו. החלוקה לסדרים מגלה לנו מרחב זה.

⁹ בהמשך אצטט מדברי אמו"ר שכתב על סדר זה שארוך הוא כי העניין בו מועט. וכמו שכתב רש"י בפירושו לתחילת סדרת וישב – "הוא משליך את הצורות מידו".

¹⁰ דברים סדר ב פסוק ג.

¹¹ דברים סדר יז פסוק לב.

¹² בראשית סדר לא פסוק יז.

¹³ חמש פרשות, כז-לא, הכוללות 38 פסוקים מפרידות בין מכת החושך ומכת בכורות. איחודן בסדר אחד היה מצרף את סדרים ז,ח,ט לסדר אחד עם 90 פסוקים.

¹⁴ התשובה אינה יכולה להיות אורכי הסדרים, מכיוון שצירוף ברד לא"ח יגרום לשינוי של שלושה פסוקים בלבד במספר הפסוקים שבסדרים אלו.

אורך הסדר ומספר פסוקיו מושפעים מתוכנו

אצטט כאן מדברי אבי מורי:¹⁰

"בתורה ישנם שנים עשר סדרים קצרים שיש בהם ח"י פסוקים או פחות, ואלו הם –

סדר ו בבראשית ובו ארבעה עשר פסוקים, וסדר יג בבראשית ובו ששה עשר פסוקים, וסדר יז בבראשית ובו ח"י פסוקים, וסדר כב בבראשית ובו ח"י פסוקים, וסדר ה בויקרא ובו שלשה עשר פסוקים, וסדר יג בויקרא ובו ששה עשר פסוקים, וסדר י בבמדבר ובו שבעה פסוקים, וסדר כא בבמדבר ובו תשעה פסוקים, וסדר כו בבמדבר ובו ששה עשר פסוקים, וסדר יד בדברים ובו ח"י פסוקים, וסדר חי בדברים ובו שנים עשר פסוקים, וסדר כה בדברים ובו שבעה עשר פסוקים.

וישנם בתורה חמשה סדרים ובהם שבעים פסוקים או יותר, והם –

סדר מ בבראשית ובו שבעים ושנים פסוקים, וסדר כה בשמות ובו שבעים פסוקים, וסדר כו בשמות ובו שמונים ושנים פסוקים, וסדר ב בויקרא ובו שבעים ושנים פסוקים, וסדר כב בדברים ובו שבעים ושבעה פסוקים.

בנביאים אין סדרים קצרים, ויש בהם שלשה סדרים שיש בהם יותר משבעים פסוקים, ואלו הם – סדר ט ביהושע ובו שבעים ושבעה פסוקים, וסדר א בישעיה ובו שמונים ואחד פסוקים, וסדר א בתחילת תרי עשר בהושע ובו שבעים וארבעה פסוקים.

סדרי הנביאים ארוכים, בדרך כלל, מסדרי התורה. אורך סדר ממוצע בתורה¹¹ הוא כשלשים ושמונה פסוקים, ואורך סדר ממוצע בנביאים הוא כארבעים וחמישה וחצי פסוקים.

ונראה לי שהאריכו את סדר כה בשמות ואת סדר ב בויקרא ואת סדר א בישעיה ובתרי עשר כדי למעט בגנותן של ישראל. בסדר כה בשמות מתואר מעשה העגל, ובסדר ב בויקרא ישנן חמישים ושלוש לשונות חטא, ובסדר כב בדברים נמצאת התוכחה וגם סדר א בישעיה וסדר א בתרי עשר הם דברי תוכחות.

¹⁰ בהקדמתו לתוכנה "התנ"ך שלנו" שהוצאנו על מנת לאפשר מעבר קל בין מפתח הסדרים ומפתח הפרקים. ההקדמה נמצאת באתר דעת בחלק התנ"ך. <http://www.daat.ac.il/daat/tanach/shelanu/shelanu.htm>

¹¹ אורך סדר ממוצע בתורה... ואורך סדר ממוצע בנביאים. אי אפשר לדבר על אורך סדר ממוצע בכתובים בגלל הפיזור הגדול של הנתונים. אורך סדר ממוצע בספר תהלים הוא מאה שלושים ושלושה פסוקים, ואורך סדר ממוצע במגילת אסתר הוא שלושים ושלושה ושתי חמישיות פסוקים:

והאריכו את סדר מ בבראשית וסדר כו בשמות וסדר ט ביהושע כי העניין בהם מעט. סדר מ בבראשית כולל רשימת שמות, וסדר כו בשמות הוא חזרה על מה שידוע מסדרות תרומה ותצוה, וסדר ט ביהושע הוא רשימת ערים. וקצרו את הסדרים כשהעניין בהם רב.

כי הסדרים פותחים בהתחלת עניין חשוב או בפסוק^{פח} טוב שיש ללמוד אותו ולזכור אותו ולשנן אותו ולדרוש אותו בצבור.

חכמת סופרים

בחלוקות היהודיות של המקרא ישנה חכמה רבה, כי בהרבה מקומות יש קשר בין מספר החלוקה היהודית לתוכן החלוקה היהודית. למשל –

הפְּרָשָׁה התשעים ואחת בספר בראשית היא ברכת יעקב ליוסף^{פס}. ויוסף הצדיק נולד כשיעקב אבינו היה בן תשעים ואחת.^{פז}

בסדר חי בספר במדבר ישנם שני פסוקים רצופים המסתיימים וְחִי: והם –

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל-נֹס וְהָיָה כָּל-הַנְּשׂוּף וְרָאָה אֹתוֹ וְחִי:^{פח}
וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחֹשׁ נְחֹשֶׁת וַיִּשְׁמְהוּ עַל-הַנֹּס וְהָיָה אִם-נִשְׂף הַנְּחֹשׁ אֶת-אִישׁ וְהִבִּיט אֶל-נְחֹשׁ הַנְּחֹשֶׁת וְחִי:

ובמסכת שבת, פרק חמישי - במה בהמה, דף נ"ה, עמוד א' כתוב -

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל־יִצְחָק עֲבֹר בְּתוֹךְ הָעֵיר בְּתוֹךְ רוּשְׁלָם וְהִתְוִיַּתְךָ עַל-מִצְחוֹת הָאֲנָשִׁים הַנְּאָנְחִים וְהַנְּאָנְקִים עַל כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּתוֹכָהּ: וְגו' אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאֵל לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה וכו'.

ומאי שנא תיו? אמר רב תיו תחיה וכו' וריש לקיש אמר תיו סוף חותמו של הקדוש ברוך הוא דאמר רבי חנינא חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת רבי שמואל בר נחמני [אמר] אלו בני אדם שקיימו את התורה כולה מאלף ועד תיו."

הפסוק וְהִתְוִיַּתְךָ עַל מִצְחוֹת הַנְּאָנְחִים וְהַנְּאָנְקִים עַל כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּתוֹכָהּ: וְגו' אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאֵל לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה וכו'.

^{פח} בפסוק או בפסוקים.

^{פס} ברכת יעקב ליוסף. בראשית, סדרת ויחי, כל פרשה צ"א, סדר מג, פסוקים כב-כו.

^{פז} פירוש רש"י, דבור המתחיל וַיִּגְוַע יַצְחָק. בראשית, סדרת וישלח, פרשה ס"ט, סדר לב, פסוק כא.

^{פח} וראה אתו וחי. במדבר, סדרת חוקת, פרשה ק"ג, סדר חי, פסוקים כד-כה

^{פז} ויאמר ה' אליו. יחזקאל, תחילת פרשה ל"א, סדר ד, פסוק כב.

השוואה בין החלוקה לשלוש שנים ובין החלוקה החד-שנתית

שני מנהגי הקריאה – בשלוש שנים ובשנה אחת – קודש הם. ברור שהחלוקה לסדרים מחייבת חלוקה במקומות שאין בהם הפסקה בחלוקה החד-שנתית. אך יש חידוש בכך שכרבע²² מסדרות השבוע בקריאה החד-שנתית הנהוגה כיום אינן מתחילות בראש סדר קריאה של המחזור התלת-שנתי. אביא כאן שלוש דוגמות:²³

העקדה וחיי שרה

פרשה נה בבראשית המתארת את קניית שדה המכפלה הפותחת את סדרת חיי שרה אינה ראש סדר במחזור הארץ-ישראלי.

לפי החלוקה של 154 סדרים תחילת הסדר היא בפרשה נג – פרשת העקדה. קישור פרשת העקדה למות שרה מבואר במדרש שמביא רש"י: "נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקידה, שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרוחה נשמתה ממנה ומתה".

ולפי החלוקה של 167 סדרים²⁴ התחיל סדר הקריאה בפרשה נד שמסופר בה על לידת רבקה. צירוף פרשת לידת רבקה למות שרה מזכיר את פירוש חז"ל לפסוק "וַיִּזְרַח הַשָּׁמַשׁ וַיָּבֵא הַשָּׁמַשׁ" וּכְדַבְרֵי ר' חֵיִיא בַר אַבָּא בְּשֵׁם ר' יוֹחָנָן: יוֹחָנָן: "אֵין צְדִיק נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁנִּבְרָא צְדִיק כְּמוֹתוֹ"²⁵ ונראה שלפי רעיון זה חוברו הפרשיות כדי להקדים את לידת רבקה למות שרה.

שבעת ימי המילואים והיום השמיני

סדר הקריאה הארץ-ישראלי מחבר את פרשה כט שבחומש ויקרא העוסקת בשבעת ימי המילואים עם פרשה ל העוסקת ביום השמיני. לעומת זאת, לפי המנהג הבבלי הנהוג היום מתחילה סדרה חדשה ביום השמיני. מצד אחד הגדרת היום כיום השמיני למילואים תומכת בשיטה הארץ-ישראלית. מאידך, דברי חז"ל האומרים שאותו היום היה ראש חודש ניסן תומכים במנהג הקריאה הבבלי. בירושלמי מצאנו דעה האומרת שהיום הראשון למילואים היה ראש חודש ניסן והיום השמיני היה ח' בניסן.²⁶ ייתכן שזו הייתה גם דעת מסדר הקריאה הארץ ישראלית.

²² 14 מתוך 54 סדרות (או 13 מתוך 53 אם לא כוללים את סדרת וילך שהיא מאוחרת).

²³ זו רשימת כל הסדרות (=פרשיות השבוע) שאינן התחלת סדר: חיי שרה, ויחי, בשלח, כי תשא, ויקהל, צו, שמיני, אחרי מות, בהר, נשא, חקת, ראה, כי תצא, וילך. הסדרות המסומנות בקו תחת נדונות כאן, הסדרות המודגשות נדונות במקומות אחרים במאמר זה.

²⁴ הסבר על שתי החלוקות מופיע בהמשך המאמר.

²⁵ מגילת קהלת, סדר א פסוק ה

²⁶ תלמוד בבלי, מסכת יומא דף לח עמוד ב. ובעוד מקומות.

²⁷ ראה בתורה תמימה, פתיחת סדרת שמיני אות ב.

דין זבה וסדר עבודת כהן גדול ביום הכיפורים

הבנת סדר יב בחומש ויקרא המחבר בין דין זבה ובין עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים מעוררת קושי ניכר. סדרים ז-י עוסקים בדיני צרעת.^{צט} סדר יא כולל שלוש פרשיות: פרשה מח העוסקת בדין זב, פרשה מט העוסקת בטומאת שכבת זרע ופרשה נ העוסקת בדין נידה. נראה מתבקש שדין זבה יסיים את סדר יא. מדוע אם כן חיברו את דין זבה לעבודת יום הכיפורים בסדר הארץ ישראלי?

הרב ד"ר יששכר יואל כתב^ק שסדר לא יתחיל בשום פרשה של קריאת חובה הנזכרת במשנה,^{קא} ולכן פרשת "אחרי מות" הנקראת ביום כיפור אינה התחלת סדר. אך גם הוא מודה שאין זה הסבר מספק "אחת היא מה כוונתם בכך". אכן, הניסיון למצוא הסבר הנובע מפשט הפסוקים לכאורה אינו עולה יפה, שהרי בסוף פרשת דין זבה התורה מסכמת את הנלמד בסדרים הקודמים.

נראה שעיון נוסף בפסוקים חושף הסבר משכנע. בסוף פרשת זבה אומרת התורה: "וְהִזְרַתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאתֶם וְלֹא יָמְתוּ בְּטִמְאֹתֶם בְּטִמְאֹתֶם אֶת מִשְׁכְּנֵי אֲשֶׁר בְּתוֹכֶם"^{קב}. זאת אומרת שאדם הנכנס בטומאה לבית המקדש ימות מכיוון שהוא מטמא את מקום המקדש. ופסק הרמב"ם:^{קג} מצות עשה לשלח כל הטמאים מן המקדש. ושם מציין הרמב"ם את המצורעים ואת הטמאים שבסדר יא. ובעבודת כהן גדול ביום הכיפורים אומרת התורה: "וְכַפֵּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד הַשְּׁכָן אֲתֶם בְּתוֹךְ טְמֵאתֶם"^{קד} וכן "וְיִטְהַרוּ וְקִדְּשׁוּ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"^{קה}. התורה חוזרת כמה פעמים באותה פרשה על כך שישוד מרכזי בעבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים הוא טהרת המקדש מהטומאות שפוגמים בו הטמאים האסורים בביאת המקדש.

השוואה בין החלוקה היהודית לחלוקת הפרקים

לעתים אנו מבינים את הערכים שבחלוקה לסדרים מתוך הנגדה לחלוקת הפרקים הזרה. הבאתי לעיל דוגמות לתבונות המבוססות על השוואה בין חלוקות הסדרים והפרקים.

^{צט} סדר ז פותח בדין יולדת.

^ק יששכר יואל, "כתר משנת ה' אלפים ועשרים לבה"ע", קרית ספר לח (תשכ"ג), עמ' 128-129.

^{קא} תלמוד בבלי, מסכת מגילה דף כט עמוד א ודף ל עמוד ב.

^{קב} ויקרא, סדר יב פסוק ז.

^{קג} ספר עבודה, הלכות ביאת מקדש, פרק שלישי הלכות א-ג.

^{קד} ויקרא, סדר יב פסוק כה.

^{קה} שם פסוק כח.

התעלמות החלוקה לפרקים מהחלוקה לפרשיות פתוחות וסתומות

כאן המקום להדגיש שהחלוקה לפרקים מתעלמת^{ק"י} לחלוטין^{ק"ז} מהחלוקה לפרשיות פתוחות או סתומות; פרשיות אלו הן חלק מהותי מכתובת התורה. ההלכה היא שטעות בסימון הפרשיות פוסלת את הספר. עד שאם נמצא ספר שבו יש פרשה במקום שלא צריכה להיות, או שאין פרשה במקום שצריכה להיות, ואפילו אם יש פרשה פתוחה במקום סתומה, וכן להיפך, הרי הספר פסול.^{ק"ח} רש"י בתחילת חומש ויקרא מסביר שההפסקות בין הפרשיות נועדו לתת למשה רבינו (ואף לנו, מקל וחומר) שהות לעיין בנושא הנלמד: "ומה היו הפסקות משמשות, ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין".^{ק"ט} אם כן, הקשר הפנימי בין הפסוקים המרכיבים את הפרשה הוא מהותי. הפרדה בין פסוקים בתוך אותה פרשה יכולה לעקר ולשבש את המסר הערכי שלה.^{ק"ט} אביא כאן מספר דוגמאות:

בחטא העגל

מחלק הפרקים התחיל את פרק לב בפסוק "וַיִּרְא הָעַם כִּי בָשַׁשׁ מֹשֶׁה לָרְדֹת מִן הָהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל אֶהָרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים". פסוק זה הוא השני של הפרשה הסתומה. ניתוק הפסוק הקודם, הפותח את הפרשה, מעוות את כל המסר שהתורה מעבירה לנו. "וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכֹלֹתוֹ לְדַבֵּר אֵתוֹ בְּהָר סִינַי שְׁנֵי לַחַת הַעֲדַת לַחַת אֲבָן כְּתָבִים בְּאֶצְבָּע אֶ-לֵהִים", התורה מדגישה שלמרות שהקב"ה יודע על חטא העגל ובטרם יודיע על כך למשה הוא מעניק לו את התורה. וכך כשמשה אוחז בידי את הלוחות אז ורק אז מודיע לו הקב"ה על החטא הנורא. בכך מודיע הקב"ה למשה: אל תתייאש, אני לא איבדתי את האמון בעם ישראל. אני מוסר לך את התורה עבורם גם כשהם בנפילה העצומה של חטא העגל. זו הסיבה שגם משה יורד אל העם עם התורה ואינו מפקיד אותה למשמרת בידי הקב"ה עד לאחר תיקון החטא. ניתוק פסוק זה, המקדים לתיאור החטא, המעניק השקפה של "רבה אמונתך" בעם ישראל – ניתוק כזה משבש מעוות והורס את המסר שהתורה רצתה להעביר אלינו.^{ק"י}

אזהרת עבודה זרה וחובת שמירת שבת ומורא מקדש בסוף סדרת בהר

שני הפסוקים האחרונים של סדרת בהר שהם הפסוקים המסיימים את הפרשה (הסתומה) נקבעו על ידי מחלק הפרקים לתחילת פרק כו. בכך הוא עקר את הפתיחה החיובית של "אם בחוקותי תלכו" ושינה אותה לפתיחה

^{ק"י} בין אם במזיד ובין אם מחוסר ידיעה התוצאה היא שיבוש חמור.

^{ק"ז} הדוגמאות הבולטות ביותר הן: בראשית פרקים ו, לב. שמות פרקים: ו, טז, לב, לט. ויקרא פרק כו, במדבר פרקים כב, כו, לו. דברים פרקים ב, ו, יב, יג.

^{ק"ח} רמב"ם הלכות ספר תורה פרק ח הלכה ג

^{ק"ט} כמו שראינו שהתחלת פרק לב בחומש שמות מנתקת את הפסוק הראשון של הפרשה מהפרק ופוגעת במסר, וכן בתחילת פרק כו בחומש ויקרא ועיין שם ברש"י וכן בעוד מקומות.

^{ק"י} רעה חולה נוספה לנו בחלק מההדפסות. יש מדפיסים ש"רק" מחקו את המרווחים שבין הפרשיות [והוסיפו פ או ס לרמוז עליהן]. אך יש מי שמפרידים לחלוטין בין הפרקים ומטמיעים בכך את השיבוש הנורא.

שלילית של איסור עבודה זרה. האם מתוך רצון להזכיר את חטאי עם ישראל בתקופת בית ראשון? בכל מקרה, חלוקת הפרשיות שהיא הלכה למשה מסיני אומרת לנו שפסוקים אלו מסיימים את פרשת עבד עברי הנמכר לעובד ע"ז. וכך מסבירים חז"ל את פסוקים אלו: "לא תעשו לכם אלילים. כנגד זה הנמכר לנכרי, שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות אף אני כמותו, הואיל ורבי עובד עבודת אלילים אף אני כמותו, הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו, לכך נאמרו מקראות הללו".^{קיא}

סיום סדרת פינחס

בסיום פרשת המוספים כותבת התורה: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֲשֶׁר צָוָה ה' אֶת מֹשֶׁה". מחלק הפרקים טעה לחשוב שזהו הפסוק הפותח את פרשת נדרים המתחלת את סדרת מטות. אך פסוק זה הוא הפסוק האחרון בפרשת מוספי שמיני עצרת. וחז"ל הדגישו זאת בפירושיהם. וכך כותב רש"י: "ויאמר משה אל בני ישראל. להפסיק הענין דברי רבי ישמעאל, לפי שעד כאן דבריו של מקום, ופרשת נדרים מתחלת בדבורו של משה, הוצרך להפסיק תחלה ולומר שחזר משה ואמר פרשה זו לישראל, שאם לא כן יש במשמע שלא אמר להם זו, אלא בפרשת נדרים התחיל דבריו". ועיין ברמב"ן על המקום שהאריך מאוד בעניין זה.

המבול

גם כאן בחר מחלק הפרקים להתחיל את נושא המבול בפסוק השני של פרשה סתומה. בפסוק המתחיל לתאר את חטא האנושות ובהתעלמות מהפסוק הקודם המציין את לידת שם חם ויפת שנשארו צדיקים, יחד עם אביהם, ושהמשכיות האנושות תלויה בהם.^{קיב}

^{קיא} רש"י שם. ויקרא, סדר כא פסוק כב

^{קיב} הסדר היהודי מתחיל בצדיקותו של נח שהתהלך את האלוקים. אך מטרת פיסקה זו היא להעלות למודעות את שיבוש ההבנה הנוצר מהתעלמות מחלוקת הפרשיות.

תפקיד החלוקה לסדרים

תפקיד חלוקת התורה לסדרים

במסכת מגילה כתוב: "לבני מערבא דמסקי לדאורייתא בתלת שנין".^{קי} והמנהג הזה מוזכר במשנה תורה לרמב"ם: ^{קי} "ויש מי שמשלים את התורה בשלוש שנים ואינו מנהג פשוט". מכאן למדו המפרשים שבני ארץ ישראל היו קוראים מאה וחמישים וארבעה סדרים בשלוש שנים. פירוש זה נמצא כבר במחברת התיגיאן שנהוג היה לכותבה בתימן ביחד עם חמישה חומשי תורה מנוקדים ומוטעמים – תאגי, והוא מקובל בדורות האחרונים על החוקרים.

בהקדמה לתנ"ך קורן נכתב: "ידוע לנו על חלוקת התורה למאה חמישים וארבעה סדרים, לפי מנהג ארץ ישראלי קדום של מחזור שלוש שנים בקריאת התורה בציבור בשבתות – 'סדר' אחד בכל שבת ושבת. ה'סדרים' בתורה הם 'סדרי השבוע' של הקדמונים (במקביל ל'פרשיות השבוע' שלנו)".^{קי}

אנו יודעים גם על חלוקה למאה ששים ושבעה סדרים.^{קי} מרבית הסדרים הנוספים בחלוקה זו הם חלוקה של סדר ארוך מחלוקת מאה חמישים וארבעה הסדרים לשני סדרים קצרים.^{קי} בחומש "שיבה לבצרון" בחרנו בחלוקה למאה חמישים וארבעה סדרים המתאימה לפשט לשון הגמרא והרמב"ם.^{קי} וכפי שכתב הרב ד"ר יששכר יואל^{קי} "המספר קנ"ד מכוון בערך למקרה שמשלוש השנים של מחזור אחד שתים הן מעוברות, מה שיקרה פעמיים במשך נ"ז שנים".^{קי}

^{קי} תלמוד בבלי, מסכת מגילה דף כט ע"ב. ובתרגום לעברית: לבני ארץ ישראל שמסיימים את קריאת התורה בשלוש שנים.

^{קי} ספר אהבה, הלכות תפילה וברכת כהנים, פרק שלשה עשר, הלכה א.

^{קי} מתוך ההקדמה לתורה נביאים כתובים, הוצאת קורן, ירושלים ה'תשנ"ט, עמ' 3. הקדמה זו מופיעה בחלק מספרי התנ"ך של הוצאה זו.

^{קי} "המסורות שבידינו בנוגע למספר הסדרים שבתורה מתחלקות, כידוע, לשני ענפים עיקריים: אחד, שמונה בתורה קסז סדרים, ושני, שמונה קנד." עזרא פליישר, "קרובות י"ח על סדרי הקריאה התלת שנתית", סיני סה (תשכ"ט), עמ' רצא.

^{קי} "בין מסורות החלוקה התלת-שנתיות שבידנו, שמספר הסדרים המובא בהן דרך קבע הוא קס"ז או קנ"ד." עזרא פליישר, פזמוני האנונימוס, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, ירושלים תשל"ד, עמ' 37 בסופו ותחילת עמ' 38.

^{קי} "ועודפי הסדרים שביניהן נוצרו בעיקר על ידי חלוקת סדרים ארוכים... לסדרים קצרים יותר..." יששכר יואל, "כתר משנת ה' אלפים ועשרים לבה"ע", קרית ספר לח, ירושלים תשכ"ג, עמ' 127.

^{קי} "כי קס"ז סדרים הם יותר מדי בשביל שלוש שנים". שם, עמוד 128.

^{קי} שם.

^{קי} וזו הטבלה שצירף ר' יששכר יואל להבהרת דבריו:

וזהו פרטם (השנים המעוברות מובלטות)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19

תפקיד חלוקת הנביאים והכתובים לסדרים

החידה בהבנת החלוקה לסדרים בנביאים ובכתובים מתעוררת כשמגלים שרוב ראשי הסדרים לא סומנו בהתחלת פרשה (פתוחה או סתומה), וגם אינם פותחים עניין חדש. נהפוך הוא, רבים מהם מסומנים לקראת סוף הפרשיות ובסיומו של נושא.

גם האפשרות שראשי הסדרים שבנביאים מסמנים את התחלות ההפטרות אינה סבירה.^{קכא} "ברשימה שערכתי מצויות 170 הפטרות. רק 16 מתוכן פותחות בתחילת סדר. שיעור ההתאמה הוא אפוא 9.4 אחוזים בלבד, ולפיכך נשללת לחלוטין האפשרות שהסדרים אינם אלא סימני הפטרות."^{קכב}

ההצעות לפתרון החידה נחלקות בין אלה שעוסקות במנהגי קריאת הסדרים ובין מי שבוחן את תוכנם של ראשי הסדרים.

סדר אחד ליום: "ר' שאול קוסובסקי ז"ל... חישב את כמות הסדרים של כל הספרים ביחד והגיע למספר 293; זהו מספרם של ימות החול בשנה רגילה... יוצא איפה שנקבע 'סדר' קריאה מן התורה הנביאים והכתובים, לכל יחיד ויחיד, לכל יום ויום מ-365 ימי השנה. כך, כנראה, נהגו קדמונינו."^{קכג}

על רעיון זה ניתן להקשות, שהרי בלוח השנה העברי יש רק 354 ימים בשנה רגילה, ואולי ניתן להציע כי בסבב זה נכללו גם ימי חול המועד.

מנהגי קריאה ולימוד: "במקורות רבים בתלמוד ובספרות הגאונים מופיע המונח 'סדרים', בהקשר של מנהגי קריאה ולימוד בכתבי הקודש.. ניתן למצוא עדויות על קריאה בנביאים או בכתובים בכל מקום שבו נאמרת 'קדושה דסידרא'.. בתלמוד הבבלי מצויה עדות מפורשת לגבי מנחה של שבת: 'בנהרדעא פסקי סידרא בכתובים במנחתא דשבתא'^{קכד}.. ניתן אפוא להניח כי קדושה דסידרא נאמרה במקורה לעולם אחרי קריאת סדרים מנביאים ומכתובים, ויש קשר כלשהו בין סדרים אלו לבין סדרי המסורה."^{קכה}

וזכיתי למצוא בחידושי הרמב"ן שם התייחסות ישירה למנהג קריאה שבועי בכתובים. כל הסוגיה במסכת שבת עוסקת בקריאה בכתובים במנחה של שבת כמצוטט לעיל. ועל כך כותב הרמב"ן: "דמפסיק סידרא שאני [=דינו

^{קכא} להרחבה עיין: יוסף עופר, "סדרי נביאים וכתובים", תרביץ נח (תשמ"ט), עמ' 155 ובהערה 3 שם.

^{קכב} שם עמ' 170

^{קכג} מתוך ההקדמה לתורה נביאים וכתובים, הוצאת קורן, ירושלים ה'תשנ"ט, עמ' 3 בסופו ותחילת עמ' 4.

^{קכד} תלמוד בבלי, מסכת שבת דף קטז ע"ב

^{קכה} יוסף עופר שם עמ' 166–169

שונה]. שהיו קורין הסדר של שבוע^{קכ} בציבור וחוזרין ודורשין. ואין בקריאה כגון זו משום גזירת שטרי הדיוטות^{קכז}.

הצעות הנוגעות בתוכן ובמהות

ברכות ונחמות. החוקרים מצאו שהרבה הפטרות מסתיימות בתחילת סדר, במיוחד כאשר יש דילוג בהפטרות.^{קכח} כאשר האשכנזים מדלגים, הפסוק האחרון הוא תחילת סדר, חוץ מהפטרות משפטים, שמדלגים בה אחרה. וטעם הדבר הוא שהרבה ראשי סדרים הם פסוקים של טובה וברכה ונחמה וצריך לסיים בדבר טוב.

הרב פרופסור יוסף עופר בחן אמירה זו: "54 אחוזים מן הסדרים פותחים בפסוק שעניינו טובה וברכה"^{קכט} מובן אפוא שהדגשת הברכה והטוב היא ערך מרכזי אך לא יחיד בחלוקת הסדרים.

חוליית קישור בין הסדרים.^{קל} הרב אלחנן בן נון כתב: קלא "בענין הפסקי הסדרים בנביאים ובכתובים יש לציין תופעה שהיא ייחודית. רוב הסדרים (קצת יותר ממחצית) מתחילים או מסתיימים סמוך לתחילת פרשיה פתוחה או לסיומה..."

לענ"ד כוונת רבותינו מחלקי הסדרים לציין פסוקים המשרתים את שני הסדרים הסמוכים.^{קלב} הם מסיימים מחד את הסדר הקודם, ומתחילים מאידך את הסדר הבא. תופעה זו יוצרת כעין שרשור בין הסדרים, על ידי פסוקים המהווים חוליות קשר בין סדר לסדר. בדומה לפסוק הנדרש לפנינו ולאחריו^{קלג}. לפי עקרון דומה מסביר הרמב"ן בהקדמתו את פתיחת ספר שמות הכופלת את הפרשיה האמורה כבר בפרשת 'ויגש' בספר 'בראשית'. כך צריך כמובן להבין את סיום ספר 'דברי הימים' ופתיחת ספר 'עזרא' בהם חוזרת הצהרת כורש מלך פרס ותחילת הבית השני.

^{קכ} מספר סדרי הכתובים, ללא סדרי חמש מגילות, הוא 77. מספר סדרי התורה הוא 154. שני סבבים של 77 הם 154. כך שאולי היה תיאום בסדרי הקריאות.

^{קכז} הדיון הוא בסיבה מדוע נאסר לקרוא בכתובים בשבת. אחת הדעות היא שאם יקראו בכתובים יבואו לקרוא בשטרי הדיוטות. והרמב"ן אומר שיש הבדל בין קריאה ארעית לבין מי שקורא בקביעות עם הציבור.

^{קכח} מנחם בן ישר, חלוקת הסדרים בספרי הנ"ך, רמת-גן תשל"ו, עמ' 63-64.

^{קכט} הרב פרופסור יוסף עופר שם עמ' 163. הוא מוסיף שניתן לראות בעוד 22% כפסוקי ברכה הגם שהדבר אינו מובהק.

^{קל} רעיון זה העלה גם הרב פרופסור יוסף עופר שם עמ' 163 והוא מביא לכך שני רמזים מספר המנהיג וממדרש קוהלת.

^{קלא} במכתב ברכתו אלינו.

^{קלב} כיוצא בזה כתב הרב פרופסור יוסף עופר במאמרו סדרי נביאים וכתובים, עמ' 163 ואילך. [הערה שלי, ב.א.].

^{קלג} זבחים כד: מנחות יט.

על פי רעיון זה, אין הפסוקים המשמשים את שני הסדרים בהכרח פסוקים של טובה, אלא פסוקים המשמשים חולית קשר בין עניני הסדרים. הדבר קשור כמובן בהסתכלות האמונית, שאין תולדות ישראל רק אוסף פרשיות, אלא רצף ארוך אחד של מהלך א-לוקי המוביל עד לגאולה. חלוקת הפרשיות והסדרים הכרחית כמובן לצורך ההבנה האנושית שלנו^{קלד}, אבל אינה אלא אמצעי, ולא ביטוי של מהות. חלוקה מוחלטת של דברים יכולה גם לרמוז על נתק מוחלט בין פרשיות, בלי לראות את החיבור ביניהן. מובן שאם הפסקות אלה באות לאחר חורבן ופורענות הן מחזקות את התפיסה הנוצרית הטוענת שעם ישראל איבד את מעמדו הא-לוקי והם המחליפים את ישראל עלי אדמות.

הבנה זו מסבירה את העובדה שברוב סדרי הנביאים קיימת חלוקה כזאת של פסוקים המשמשים לפנייהם ולאחריהם. זהו אם כן, דבר עקרוני בהבנת דברי הנביאים בהמשך דבר ה'. לדוגמא: סדר ב של ספר יהושע יסתיים באמת בסוף הפרשה בפסוק "למען דעת כל עמי הארץ את יד ה' כי חזקה היא, למען יראתם את ה' א-לקיכם כל הימים". פסוק זה עצמו שהוא המסיים את הפרשה הסתומה, הוא יהווה גם את תחילת הסדר בקריאתו בציבור בקריאה שלאחריה. כך בהמשך הספר, סדר ד של יהושע יסתיים בפסוק "לא היה דבר מכל אשר צוה משה אשר לא קרא יהושע נגד כל קהל ישראל והנשים והטף והגר אשר בקרבם". אמנם סדר ה לא יתחיל בפסוק הבא אחריו, אלא יפתח בפסוק העומד שלושה פסוקים לפני כן "וכל ישראל וזקניו וכו' מפני חשיבותו".^{קלה}

החלוקה לסדרים היא מפתח התנ"ך

הטיעון המרכזי שמובע בחוברת זו^{קלי} הוא שמערכת הסדרים היא המפתח שמסרו בידינו חכמי ישראל ללימוד התנ"ך וללימוד ערכי היהדות והשקפת עולמה. בביסוס טיעון זה עסקנו עד כה. כבר בתורה קיימת התופעה^{קלי} שראש הסדר איננו ראש הפרשה וגם בתורה הפסוקים שנבחרו כראשי סדרים מדגישים ערכי יסוד ביהדות. המבנה הספרותי של הנביאים והכתובים הביא לכך שרוב הפסוקים שנבחרו למימוש מטרה זו אינם פותחים פרשיות. לעתים הפסוק שנבחר לפתוח את הסדר כולל את המסקנה האמונית מהסיפור המופיע בו^{קלי} ולעתים הפסוק כולל בתוכו מסר מערכי היסוד ביהדות.

^{קלד} יליתן ריוח להתבונן בין פרשה לפרשה' ספרא פ' א

^{קלה} עד כאן ציטוט מדברי הרב אלחנן בן נון.

^{קלו} הטיעון שלנו מקבל את הדברים שהובאו לעיל ומוסיף עליהם.

^{קליז} אומנם באופן מצומצם ביותר. עסקנו בכך בעמ' 19, 33, 35

^{קליח} כגון: בספר שופטים ראשי סדרים ד, ה, ו, בספר שמואל ראשי סדרים ב, ה, ו, ורבים נוספים.

היכן נמצאים הסדרים?

- א. הסדרים מסומנים בגיליונות כתבי יד של התנ"ך. בכתב יד לניגרד, קלט^ט שנכתב בידי הסופר שמואל בן יעקב והוא כתב היד השלם של כל התנ"ך העתיק ביותר שיש לנו, יש גם רשימות מקובצות של ראשי סדרים וגם סימון ראשי הסדרים בגיליונות.
- ב. ברשימות של ראשי הסדרים, כגון בספר החילופים לר' מישאל בן עוזיאל^{קמ} שנכתב לפני כאלף שנים. בספר החילופים מנויים כל סדרי התנ"ך, ולפיו רשם הרב מרדכי ברויאר את ראשי הסדרים במהדורות התנ"ך שבהוצאת מוסד הרב קוק והוצאת חורב וכתר ירושלים.
- ג. הרבה פסקאות במדרש שמות רבה ובמדרש ויקרא רבה ובמדרש דברים רבה ובמדרש רבי תנחומא^{קמא} תחילתן בראשי סדרים. מדרשים אלו "כוללים דרשות על העניינים שקראו בציבור ביום הדרשה"^{קמב}.
- ד. רשימות הפטרות על פי המנהג התלת שנתי, שנמצאו בגניזה.^{קמג}
- ה. בפיוטים קדמונים. הפיוטים היו כלולים בתוך שלוש הברכות הראשונות של תפילת העמידה בשבתות, כמו שעדיין אנו נוהגים בראש השנה וביום הכיפורים. לאבותינו היו פיוטים מיוחדים להרבה שבתות.
1. רבי ינאי כתב פיוטים לפי הסדרים. רבנו גרשום מאור הגולה כתב עליו: "יש לנו ללמוד מן הפייטנים הראשונים שהיו חכמים גדולים. הרי רבי ינאי שהיה מן החכמים הראשונים ופייט קרובות לכל סדר וסדר של כל השנה."^{קמז} פרופ' צבי מאיר רבינוביץ שההדיר שוב את פיוטי רבי ינאי שנמצאו בגניזה בקהיר עשה כהוגן וסדר את מחזור פיוטי רבי ינאי לפי הסדרים. הוא משער שרבי ינאי חי בסוף תקופת הסבוראים בערך בשנת ד' אלפים ש.^{קמה}

קלט נכתב לפני 1,006 שנה. "במדינת מצרים, ונשלם בחודש סיון שלשנת ארבעת אלפים ושבע מאות ושבעים שנה לבריאת עולם.."
 קמ ישראל ייבין, המסורה למקרא, ירושלים. האקדמיה ללשון העברית, תשס"ג, עמ' 26.
 קמא המדפיסים של מדרש רבי תנחומא סידרו אותו לפי הסדרות (פרשיות השבוע), אבל הסדר הנכון שלו הוא לפי הסדרים.
 קמב אברהם עפשטיין, מקדמוניות היהודים, חלק ראשון, וויען תרמ"ז, עמ' 57-58.
 קמג יוסף עופר, "סדרי נביאים וכתובים", תרביץ נח (תשמ"ט), עמ' 173-189.
 קמד מחזור פיוטי רבי ינאי לתורה ולמועדים, חלק ראשון, מהדורת צבי מאיר רבינוביץ, ירושלים, תשמ"ה, עמ' 45.
 קמה לפני יותר מאלף וארבע מאות שנים.

2. פרופ' עזרא פליישר פרסם מתוך הגניזה חלק מפיוט לימי חול. ובו מחרוזות לברכות תפילת שמונה עשרה לימים שלישי רביעי וחמישי. הפיוט מכיל רמזים לתחילת סדרי התורה בספר שמות ובספר ויקרא ובספר במדבר. קמ¹

אצטט כאן שני בתים מפיוט זה :

זאת יונתי תמתי
[השכם בב]קר שימעתני
אגאול כי אני הכבדתי
[ברוך גואל]

חמלה וחתולה
פ[עוד נג]ע אחתלה
תעלה פויהי בחצי הל[ילה]
[ברוך רופא]

בבתים אלו רמזים ראשי סדרים מחומש שמות.

ראש סדר ו - השכם בבקר והתיצב לפני פרעה רמוז בשורה השניה – השכם בבקר.

ראש סדר ז - בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו רמוז בשורה השלישית – כי אני הכבדתי.

ראש סדר ח - עוד נגע אחד אביא על פרעה ועל מצרים רמוז בשורה הששית – כעוד נגע.

ראש סדר ט - ויהי בחצי הלילה ויהי הכה כל בכור רמוז בשורה השביעית – כויהי בחצי הלילה.

קמ¹ עזרא פליישר, "קרובות י"ח על סדרי הקריאה התלת שנתית", סיני סה (תשכ"ט), עמ' רפא – רצד.

חדירת החלוקה הנוצרית לתנ"ך

כיצד חזרה החלוקה לפרקים לדפוס התנ"ך

בהקדמה לתנ"ך קורן נאמר: קמז

"התנ"ך השלם הראשון יצא לאור בשנת רמ"ח^{קמח} בשונצינו. כל המדפיסים בזמן ההוא היו יהודים. החל בשנים רע"ד/רע"ז החלו נוצרים להדפיס את ספרי המקרא, והגדיל לעשות מכולם המדפיס הוונציאני הנודע דניאל בומברג.

מהדורתו השניה רפ"ה/ו הידועה בשם 'מקראות גדולות', יצאה לאור בתבנית גדולה עם פירושים וענייני מסורה, ובתבנית קטנה בלי פירושים, והיא יסוד לכל מהדורה חדשה כמעט עד ימינו, לרבות המהדורות שנדפסו בידי יהודים...

גם חלוקת התנ"ך לפרשיות נעשתה כאן [בהוצאת קורן]^{קמט} לפי המסורה. התנ"ך – תורה נביאים כתובים – מחולק ל-24 ספרים (ועל כן נקרא בפי הראשונים 'עשרים וארבעה'). כל ספר נדפס בהדפסה רצופה, ורק 'פתוחה' או 'סתומה' מחלקות את הכתוב. טקסט התנ"ך אינו מתחלק, כמצוי בדפוסים שיצאו על ידי הנוצרים ובעקבותיהם על ידי מדפיסים יהודיים, לפי 'קפיטלים' ופסוקים, שהם מעשה כומר באנגליה.^{קנ}

שינויים במבנה התנ"ך בין המסורה ובין חלוקת הפרקים

חלוקת הפרקים איננה מנוגדת רק לחלוקה לסדרים אלא גם למסורה למקרא.^{קנא}

"לפי המסורה יש בעשרים וארבעה הספרים ספר 'שמואל' אחד, ספר 'מלכים' אחד וספר 'דברי הימים' אחד. משלושת הספרים עשו הנוצרים ששה.^{קנב} לפי המסורה דברי הכתובים על אודות נחמיה כלולים בספר עזרא.

עשרים וארבעה הספרים הם חמשה חומשי תורה, שמונה ספרי נביאים ואחד עשר ספרי כתובים.

סדר הספרים בנביאים ובכתובים הוא כמו שכתוב בברייתות^{קנג} שאין בהן מחלוקת,

"תנו רבנן

סדרן של נביאים: יהושע ושופטים שמואל ומלכים ירמיה ויחזקאל ישעיה ושנים עשר.

^{קמז} מתוך ההקדמה לתורה נביאים כתובים, הוצאת קורן, ירושלים ה'תשנ"ט, עמ' 3.

^{קמח} ה'רמ"ח, לפני 528 שנים.

^{קמט} התוספת שבתוך הסוגריים נוספה על ידי.

^{קנ} ידיעות על הצורך הזה אפשר למצוא באנציקלופדיה העברית כרך 21 עמודה 935 ערך לנגטון, סטיון, ובספרו של זאב יעבץ, תולדות ישראל, חלק 12, תל אביב תרצ"ה, עמודים 64–65.

^{קנא} מתוך ההקדמה לתורה נביאים כתובים, הוצאת קורן, ירושלים ה'תשנ"ט, עמ' 3.

להרחבה בנושא עיין במאמרו של הרב יהודה אייזנברג, "על חלוקת הפרקים במקרא", מכלול יג (תשנ"ז), עמ' 16, וכן במאמרו של הרב שמואל וינגרטן, "חלוקת התורה לפרקים", סיני מב (תשי"ח), עמ' רפא, <http://www.daat.ac.il/daat/kitvevet/sinay/halukat-4.htm>

^{קנב} מתוך ההקדמה לתורה נביאים כתובים, הוצאת קורן, ירושלים ה'תשנ"ט, עמ' 3.

^{קנג} במסכת בבא בתרא, פרק ראשון - השותפין, דף יד, עמוד ב.

סידרון של כתובים: רות וספר תהלים ואיוב ומשלי קהלת שיר השירים וקנינות דניאל ומגילת אסתר עזרא ודברי הימים".

והרמב"ם פסק כך במשנה תורה, קי"ד וכן פסק רבינו אשר, קי"ה ובנו רבינו יעקב קי"ו ורבי יוסף קארו קי"ז. ובסדר זה סידר רבינו שמעון הדרשן את רמזיו בילקוט שמעוני, אלא שהקדים את אסתר לדניאל.

למרבה הצער, ברוב המהדורות המודפסות לא נשמר סדר זה. קי"ח

התמרמרות חכמי ישראל על אימוץ החלוקה הנוצרית

הרב משה אליעזר פוזנא הוציא חמישה חומשי תורה בשנת תשמ"ט בלונדון. הוא מנה את הפסוקים בתוך כל סדרה קי"ט וסדרה ולא השתמש בחלוקה הנוצרית. בהוצאה זו מובאים מכתביהם של שמונה מגדולי ישראל המברכים אותו על הוצאת חומש ללא ה"קאפיטל", "שנתקנו ע"י כמרים נוכרים שכיוונו להביא ע"י זה מחשבות זרות לקורא". ק"ס הרב שמואל הלוי ואזנר והרב יעקב קמינצקי צירפו את ברכתם ואמרו: "והדבר קרוב לנו להדפיס חומשים כמקורם שנתנו בסיני".

גם במכתבי הברכה שזכינו אנחנו לקבל מגדולי ישראל והמובאים בסמוך, מביעים רבים מהם את הכאב על השימוש בחלוקה הזרה.

קי"ד ספר אהבה, הלכות ספר תורה, פרק ז, הלכה טו.

קי"ה בסוף פרק השותפין

קי"ו בטור יורה דעה סימן רפ"ג

קי"ז בשלחן ערוך יורה דעה, סימן רפ"ג, סעיף ה

קי"ח גם בכתבי יד של המקרא לא תמיד נשמר סדר זה, כגון בכתר ארם צובא. ועיין בדברי ישראל ייבין, "המסורה למקרא", האקדמיה ללשון העברית, ירושלים התשס"ג, עמ' 37.

קי"ט סדרה היא פרשת השבוע.

קי"ס מכתבו של הרב דינר, ראב"ד ק"ק עדת ישראל לונדון.

דברי תלמידי חכמים על יוזמת "שיבה לבצרון"

הסתייגות משינוי מפתח הפסוקים בגלל חשש מבלבול הלומדים^{קסא}

בא"י אמ"ה אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו בא"י נתן התורה. כשעוסקים בלימוד תורה לשם שמים חובה להציג את כל הדעות. אציג כאן דעה מסויגת, ששמעתי משלושה תלמידי חכמים.

הרב חיים ישעיהו הדרי (ראש ישיבת הכותל)
 הרב סיפר לנו שהרב שלמה גורן זצ"ל חשב לצאת ביוזמה כזו אך בסופו של דבר נסוג מרעיון זה מכיוון שחשש שהעניין לא יצלח עקב הזמן הארוך בו נעשה שימוש בחלוקה לפרקים.

הרב נחום אליעזר רבינוביץ (ראש ישיבת ההסדר ברכת משה שבמעלה אדומים)
 הרב מצר על השימוש בחלוקה לפרקים אך חושש שהכנסת מפתח חדש לחלוקת הפסוקים תגרום לבלבול אצל הלומדים.

הרב משה גנץ (ראש הכולל בישיבת שעלבים)
 בקשת לשמוע את דעתי על חמישה חומשי תורה שהדפסת, שהם מחולקים לא לפי הפרקים המקובלים כיום, שהם מעשה ידיהם של נזירים נוצרים, אלא לפי הסדרים המסורתיים של הקריאה בתורה שהיו מקובלים בארץ ישראל. והרי תשובתי: אין ספק, שלכתחילה עדיף היה שנשתמש בחלוקה שלנו, וזה מכמה טעמים: ראשית, למה לנו לרעות בשדות זרים, כשיש לנו חלוקה שלנו. ושנית, החלוקה המקובלת מחלקת פעמים רבות לא באופן הנכון. ויותר מזה. נכרים הדברים, שפעמים שיש בחלוקה הנוצרית כוונת מכוונים של התאמה לדעות הנוצריות. כידוע. ואף על פי כן אני אומר, שאחרי שהחלוקה הנוצרית כבר נתקבלה, וכל הספרים שנכתבו במאות השנים האחרונות משתמשים בה, אי אפשר כבר להחזיר את הגלגל לאחור. ומי שבא היום להציע חלוקה חדשה, יגרום לבלבולים ולאי הבנות, ואין הצר שווה בנזק המלך.
 ובאשר לטענתך הצודקת, שיש בחלוקה הנוצרית דברים מקולקלים, נראה שתוכל לעשות הרבה לתקון הדבר, אם תפרסם מאמר מסודר ומנומק, שבו תציג את העיוותים שיש בחלוקה הנוצרית.
 באופן כללי יש להדריך את המורים לתנך, שאת יחידת הלימוד שהם בוחרים ללמד בשיעור אין לקבוע לפי הפרק, אלא לפי העניין. ופעמים שהיחידה תתחיל באמצע הפרק ותסתיים באמצע הפרק שלאחריו. אבל כמדומה שבדרך כלל מורים כבר יודעים זאת בעצמם.
 בברכת התורה, אוהבך, [הרב] משה גנץ.

^{קסא} וכמו שלמדנו מהנהגת בית הלל במסכת עירובין דף יג עמוד ב, ראוי להקדים את דברי החולקים.

ברכות ליוזמת "שיבה לבצרון"

(לפי סדר א-ב)

הרב שלמה חיים הכהן אבינר (רב הישוב בית אל וראש ישיבת עטרת ירושלים)

יישר כוחו של הרב אריאל על היוזמה החשובה להדפיס תנ"ך על פי חלוקה יהודית, שכידוע החלוקה הנהוגה עתה היא נוצרית, ומלאה שיבושים וכן פרשנויות נוצריות, וכבר קראו גדולים לסדר מחדש על פי חלוקה יהודית כגון הג"ר פסח פינפער.^{קסב} ויהי רצון שהיוזמה תישא פרי ותתפשט לאיטה.

הרב שמואל אליהו (רב העיר צפת וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל)

באתי במילים אלו לחזק את ידיהם של העוסקים במלאכה להוציא לאור את החומש "שיבה לבצרון" שסודר לפי החלוקה היהודית מתוך אמונה שהגיעה העת להחזיר את כבוד התורה ולימודה למעמדה הראוי.

יש משמעות רבה לחלוקת הפרקים הנוצרית אל מול החלוקה היהודית. משמעות עמוקה שבסיסה בפרשנות שמקורה בשטחיות הנוצרית או בחוסר ההבנה שלהם את משמעות דברי התורה.

דוגמא ברורה יש כבר בפרק הראשון שבו הם מנתקים את היום השביעי של הבריאה מפרק א ומשייכים אותו לפרק ב כביכול בשבת לא נברא כלום. בעוד שעל פי התורה נבראה השבת, המנוחה, השמחה, השלום וכו'.

כך אפשר לראות במקומות רבים איך החלוקה מטמיעה את הפרשנות הנוצרית ובאמת אפשר לכתוב ספר שלם על המשמעות של החלוקה הנוצרית וההבדל בינה לבין חלוקת הפרשיות והעליות והפרקים על פי המסורת היהודית.

אשר על כן, יבורכו המחזירים עטרה ליושנה בדבר כל-כך חשוב זה, ויהי רצון שנזכה לשתות מים מתוק בארנו ולא מתוך בורות נשברים.

בברכת התורה.

^{קסב} מסורת התורה והנביאים, הרב פסח פינפער, ווילנא תרס"ו, נמצא גם באתר: <http://www.hebrewbooks.org/>

הרב יעקב אריאל (רב העיר רמת גן)

בזאת אני מברך את בצלאל אריאל הי"ו על עצם היוזמה להחזיר עטרה ליושנה ולחלק את התנ"ך לפרקים עפ"י שיקולי דעת תורניים מובהקים ולהסיר מעלינו את החרפה של החלוקה הנוצרית שהנחו אותה גם שיקולים זרים. אם כי למעשה א"א להתעלם מהתופעה שבכל מקום בספרות התורנית העשירה שלנו כשמצטטים פסוק מצטטים אותו עפ"י חלוקת הפרקים הנוכחית ולא ניתן לשנות את כל מיליוני ואולי אף מיליארדי הציונים בספרות שלנו ובעל כורחנו עלינו להשתמש כרגע בחלוקה הקיימת. אולם עצם הרעיון, גם אם אינו מעשי, ראוי לברכה. עם שובנו לארצנו ופריקת עול הגויים מעל צוארנו הגיעה השעה לשחרר גם את ספר הספרים מהרב הנוכרי שנדבק בו. לפחות עלינו להביע את כמיהתנו וצפיתנו לשיבת התנ"ך לעם התנ"ך. ותחינה עינינו בשובך לציון ברחמים. בברכת ציון וירושלים.

הרב שאול דוד בוצ'קו (רב הישוב כוכב יעקב וראש ישיבת ההסדר היכל אליהו)

חן לכוודו על עבודת הקודש של הדפסה מחדש את חמישה חומשי תורה על פי המסורת הארץ ישראלית. כמא טוב החיבור שלנו עם המקורות העתיקים. וכן יפה עשה לתת רווח בין המילים על פי המשמעות. התורה הקדושה בכלי נאה הראוי לה. חפץ ה' בידו יצליח ויזכה שספר זה יהיה בשימוש בבתי ישראל. בברכה.

הרב אלי בן דהן (סגן השר לשירותי דת, לשעבר)

..החלוקה היהודית, בניגוד לחלוקה הקיימת כיום ברוב הספרים, מלמדת אותנו ערכים יהודיים, ומדריכה אותנו בנתיב התורה, מקשרת בינינו לבין חכמי ישראל ומשאירה לנו אבני דרך לצעוד בעקבות חז"ל. הלימוד בחלוקת הפרקים הנוכחית מדגיש פעמים רבות את החטאים של עם ישראל, כאילו רוצה לומר שהקב"ה מאס חס ושלום בעם ישראל, ואילו החלוקה היהודית מלמדת על אפשרות התיקון, היחס האוהב של ריבוננו של עולם לעם ישראל, העובדה שלעולם לא יחליף את עם ישראל וערכים של חמלה וחשיבה על הזולת וכיוצא באלו. בזכות החומש.. נפתחת בפנינו האפשרות ללמוד וללמד חלק שלם בתורה ולחדש דברים שהיו נסתרים במהלך הדורות.

הרב אלחנן בן נון (רב הישוב שילה)

נהייתי מאד לקבל את חומש 'שיבה לבצרון' שערכתם והדפסתם בעמל ויגיעה מרובים. נראית ההשקעה המרובה בכל פרט מפרטי סדור התורה, מסדרות וסדרים, מפרשות ופרשיות ועד מילים וטעמים. באמת מלאכה זו מזכירה את מלאכתו של עזרא הסופר עליו נאמר בירושלמי שקלים שהיה סופר בדברי תורה ובדברי חכמים, וע"פ המפרשים שם שהיה סופר כל אותיות ומלים שבתורה, והעמיד את המסורה על תלה. מבלעדי מלאכה אדירה זו לא היינו מוצאים דינו ורגלינו בהתאמת מדרש ההלכה והאגדה לנוסח התורה. דומה היא מלאכה זו שלפנינו, למלאכתו של עזרא.

ועוד צריך להזכיר, כי גם מלאכתו של עזרא נעשתה עם העליה מבבל לא"י, עליה שחדשה את הישוב היהודי, ואת הבית השני. גם בספרים, יש חדוש והחזרת עטרה ליושנה עם עליתנו והתבססותנו בארץ קדשנו יותר ויותר.

זה שנים שבלמודנו אנו מזכירים לתלמידים את חשיבות הסדרים מול חלוקת הפרקים הנוצרית, ומשתדלים להסביר את היסודות הרוחניים לחלוקה זאת. בזכות החומש הזה, תגדל בודאי השאיפה לחזור לסדר עברי שרשי בסדור התורה שבפינו. אמת שהקושי של ההתרגלות בסדרי הפרקים וכתבתם בכל ספרי הפרשנות, הוא קושי גדול. אבל אין מצוה לסגת מפני קושי זה, אלא לחשוב כיצד להתגבר עליו. בלמודנו שלנו, אנחנו מדגישים את הלימוד לפי פרשיות פתוחות וסתומות, ולפי הסדרים, אם כי את ספירת הפסוקים אנו עושים ע"פ הפרקים, להקל על התלמידים. מכל מקום, ההתרגלות ללמד לפי מערכות הסדר העברי, משנה מאוד את ההסתכלות והלמוד. לכן, אנחנו משתמשים בתנ"ך קורן או בתנ"ך הרב ברויאר בהם מסומנים אלה לצד אלה. ברור, שבכל מקום שהדבר אפשרי, עדיף לחזור לסדר העברי.

[המשך המכתב כולל עיון בחלוקת סדרי התנ"ך שהובא לעיל.]

הרב שלום הורוביץ (מרבני עיה"ק חברון)

כ"ט באייר (יום שחרור חברון) תשע"ה

..הספר שבהוצאתך הגיע לידי. לפני כמה שבועות ומאז אני מתענג בו.

הנסיון להחזיר עטרה ליושנה מאד ראוי בעת הזאת בה מתחדשים חיינו הלאומיים והעצמאיים בארצנו הקדושה, ובכך מפעלך תורם תרומה משמעותית!

לדעתי החלוקה המקורית היהודית לסדרי החומש היתה יכולה לסייע בידי "עמך" בקריאת התורה מדי שבת בשבתו.

מאלף גם לאבחן באמצעות החלוקה הזאת את הבנתם של קדמונינו ז"ל כיצד לשייך פרשיות התורה זו לזו והבנה זו ממילא יכולה לשמש כלי עזר בלימודנו המקרא. יישר חיילך לאורייתא נ.ב. מצורף המחאה של .. שם לעודדך בהמשך מפעלך.

הרב זלמן נחמיה גולדברג (חבר בית הדין הגדול לשעבר. ראש בית המדרש במכון לב) הנני בזה להודיע בשער בת רבים על תודתי לר' בצלאל אריאל... וזה דבר גדול ורצוי מאוד להסיר חרפה שמשתמשים בפרקים שחיברו נוכרים. ולכן יש לחזק ידיו... הכותב לכבוד התורה ומכבדיה.

הרב אליקים לבנון (רב המועצה האזורית שומרון וראש ישיבת אלון מורה) נפגשנו ביום העצמאות תשע"ב, ומסרת לי את הוצאתך המיוחדת של החומש, לפי חלוקת הפרקים העברית.. תודה וברכה ויפוצו מעיינותיך חוצה.

הרב דב ליאור (רב הישוב וראש ישיבת ההסדר ניר בקרית ארבע) והנני שמח מאוד על יזמתך להוציא לפועל את הרעיון הישן-חדש, לחלוקת התנ"ך, לפי סדרי החלוקה של גדולי ישראל בדורות שעברו. הנושא חשוב מאוד שחלוקת ספרי הקודש תהיה על בסיס קדוש וטהור ולא על השיטה הנוצרית, מלבד טעויות שנוספו בשיטה ההיא. אני קורא בזה לכל המחנכים ואוהבי תורתנו, ליתן יד ליוזמה ברובה זו עד שנוכה שכל הציונים בכל ספרי התלמוד והנלווים אליהם יהיו לפי הסדרים היהודיים בלבד. החותם לכבוד התורה ולומדיה.

הרב ד"ר אברהם ליפשיץ (ראש מינהל החמ"ד)

מנהיגי חינוך יקרים מאוד, חלוקת התנ"ך ליחידות לימוד מעצבת את השקפת עולמנו הדתית האמונית. ההחלטה באיזה פסוק לפתוח את יחידת הלימוד משפיעה בשני מישורים. היא מדגישה את הערך הנמצא באותו פסוק והיא קובעת את מרחב הלימוד של היחידה.

החלוקה הנוכרית של התנ"ך לפרקים משבשת, במזיד או בשוגג, את לימוד התורה. כך למשל, פרק ב בבראשית מנתק את השבת מששת ימי הבריאה הראשונים, ראשי הפרקים שבפרשת "ויצא" מדגישים את הקנאה והתחרות הפוגעים גם במשפחתיות. כך גם ראשי פרקים רבים בנביאים מדגישים את כעס ה' על עם ישראל בעקבות חטאיו, ואכמ"ל.

לעומתה, החלוקה היהודית של התנ"ך לפי סדר הקריאה הקדום שהיה נהוג בארץ ישראל (היא - חלוקת הסדרים) מעצבת את הלימוד על פי הערכים אותם רצו חכמי ישראל להדגיש. ראשי הסדרים בפרשת "ויצא" מדגישים את חמלת ה' על החלשים בחברה. ראשי סדרים רבים בנביאים מדגישים את אהבתו הנצחית של ה' לישראל.

וכך גם במרחבי הלימוד. החלוקה לפרקים מנציחה בתודעת הלומדים את החטא והעונש, לעומת החלוקה היהודית לסדרים המדגישה את האמון בגדלות האדם ודרך התמודדותו עם תיקון החטא. והדברים ארוכים וצריכים לימוד מעמיק.

שמחתי לראות את חומש "שיבה לבצרון" שהוציא חברנו בצלאל אריאל, חומש המסודר לפי החלוקה לסדרים, לימוד זה משתלב היטב בחזון "לב לדעת", אני מזמין אתכם לצלול למעיינות חוכמה אלו של חז"ל, לצעוד בנתיבי התנ"ך בעקבי הצאן בדמות החלוקה היהודית שהשאירו לנו, ללמוד ולהכיר את החלוקה היהודית, העדיפה ללא כל ספק על פני חלוקת הפרקים, ולהתעמק בערכי הלימוד שחכמי ישראל הדגישו. ואני מצטרף לדבריו של מורנו הרב אברהם צוקרמן זצ"ל שכתב לו על יוזמה זו: "ראוי ורצוי שכל ילד מקטנותו ידע את חלוקת התורה כפי שהיה נהוג בארץ ישראל.. וברוך יהיה כל המכניס חמישה חומשי תורה אלו לביתו". המשך הצלחה בעבודת הקודש, מוקירכם מאוד.

הרב יעקב מדן (מראשי ישיבת ההסדר הר עציון)

חלוקת הפסוקים ונתינת מספר לפסוקים עפ"י חלוקת הפרקים השתרשה בלימודנו בשל קבלת תכתיב החלוקה הנוצרי. החלפת המספרים לאותיות, כפי שמקובל בדפוס המקרא שלנו אינה פותרת את בעיית החלוקה לפרקים שלעיתים היא טובה, לעיתים סבירה, לעיתים בלתי מתקבלת על הדעת ונובעת מחוסר הבנת המקראות, ולעיתים יש בה יסודות נוצריים ואנטישמיים.

בכל מקרה, היא אינה החלוקה המקובלת במסורת הקריאה הארץ-ישראלית העתיקה. מפעל תנ"ך קורן נטל על עצמו בזמנו להצניע את חלוקת הפרקים לעומת החלוקה הארץ-ישראלית אך הותיר את מספרי הפסוקים על פי חלוקת הפרקים הנוצרית.

הרעיון לחדש את החלוקה הארץ-ישראלית ולבטל לחלוטין את החלוקה הנוצרית וכפי שנעשה בחומשים שבהדרתך הוא רעיון נועז וקשה ליישום, לאחר שספרות בת מאות שנים, של בית המדרש ושל חוץ לבית המדרש – מפנה למקראות על פי החלוקה הנוצרית. אך כל רעיון נועז שיש מאחוריו עקשן בעל מסירות נפש עשוי יום אחד להצלח, ובעיקר כשמדובר ברעיון חשוב ונכון.

אני מברך אותך, שתצליח ביום מן הימים להביא את החלוקה הארץ-ישראלית לידי ביטוי וכבוד כראוי לה, ושהי יתן לך כח, עוז ונחישות להתמיד במפעל שנטלת על עצמך.

הרב זלמן מלמד (רב הישוב וראש הישיבה בבית אל)

בזה הנני לברכך על היוזמה החשובה שנטלת על עצמך להוציא לאור את כתבי הקודש תורה נביאים וכתובים בסדר חדש שלא על פי חלוקת הפרקים הקיימת שנעשתה על ידי נוכרים. אמנם איני בר הכי לקבוע מהי החלוקה הנכונה של הסדרים ע"פ המקורות. אך על הרצון לטהר את כתבי הקודש מיד זרים שנגעה בו אני מברך. יהי רצון שה' יצליח את דרכך ותזכה לסייעתא דשמיא להחזיר עטרה ליושנה באופן הנכון. חזק ואמץ.

הרב יעקב פישר (ראש הישיבה התיכונית נווה שמואל שבאפרת)

בימים בהם נתונה, כביכול, זהותנו כעבריים בספק, עת תרבות מערבית מנשבת בחוצות, ... מופיע מפעלך החשוב כמים קרים על נפש עייפה. יודע אני – לא אפשר דרא. אפשר וקרוב לודאי, כי אין צפוי רווח כלשהו מהוצאת החומש העברי, ולואי שתזכה לכיסוי הוצאותיך, כולי האי ואולי. ברם, אמירה רמה וברורה וחשובה בעצם המפעל. שנים הרבה שקע ונטשטש גם התאריך העברי, ואת מקומו תפס המכונה "לועזי" – ואוי לאותה בושה. אבל, בזכות עקשנים "משוגעים" לדבר, הולך, דומי, גם העברי שלנו ותופס מקום של כבוד (משרדי ממשלה, המחאות וכיו"ב). ... "אבנים שחקו מים" יישר כוחך על טפטוף של טיפת המים הראשונה.

הרב אברהם צוקרמן זצ"ל (ממייסדי ישיבת כפר הרואה ומראשיה)

בצלאל אריאל עשה עבודה ברוכה וחשובה כי ראוי ורצוי שכל ילד מקטנותו ידע את חלוקת התורה כפי שהיה נהוג בארץ ישראל. והגם שיצרנו אחידות ועברנו (=לקרוא לפי השיטה הבבלית) מצוה עלינו לדעת ולהבין את מנהג "האם" היא ארץ ישראל בבחינת "אל תטוש תורת אמך". וברוך יהיה כל המכניס חמשה חומשי תורה אלו לביתו. ביקר.

הרב יהודה קרויזר (רב הישוב מצפה יריחו וראש ישיבת הרעיון היהודי)

ברכה מיוחדת על היוזמה להוציא לאור חמישה חומשי תורה המחולקים לפסוקים, פרשיות פתוחות וסתומות, סדרים וסדרות. חלוקה המבוססת על מקורותינו בניגוד לחלוקה הקיימת המבוססת על מקורות זרים. בהוצאת חמישה חומשי תורה במתכונתם החדשה יש נדבך נוסף בגאולת ישראל ובחזרתו למסורת אבותיו. יה"ר והקב"ה יצליח דרכך ותזכה במהרה לברך על המוגמר.

הרב יובל שרלו (ראש ישיבת ההסדר אורות שאול)

ללומדי התורה ואוהביה,

חלוקת הפרקים אינה טכנית בלבד. כל חלוקה נעשית לאור קריטריון מסוים, ומבטאת את הדרך בה קוראים את המילים והמשפטים.

אימוץ חלוקת הפרקים הנוכחית, נעשה מסיבות טכניות, והוא אכן נוח מאוד. אולם אנו מתעלמים מהמשמעות הפרשנית והרוחנית שיש לחלוקה זו, ולמעשה לומדים מבלי משים את התנ"ך בעיצובו הנוצרי. כשאנו מוסיפים לכך את חוסר הבקיאות במשמעות הדקדוקית והתחבירית של הטעמים – נוצרים עיוותים של ממש בלימוד התורה.

זכות גדולה היא אפוא לשוב לביצרון, להדפיס וללמוד את התורה בחלוקה היהודית המקורית, תוך תשומת לב מיוחדת הן למבנה הפסקאות והן למשמעות הפרשנית והתחבירית של הטעמים, והדבר מהווה חלק בלתי נפרד מגאולת התורה ושיבה לעולם לימוד התורה היהודי המקורי. בברכת התורה.

הרב יגאל שפרן (ראש מכון מרחבים, ראש מערכת פסקי דין רפואה ומשפט ויו"ר מחלקת רפואה והלכה ברבנות הראשית בירושלים)

ר' בצלאל היקר, הרשני בשורות אלו לבטא את עומק הוקרתי על החומש הנפלא שהדפסת, חומש "שיבה לבצרון". אנו בבית הכנסת שלנו כה שמחים שיש לנו חומש לבן טהור ונקי מכל ה"תוספות" שיד ערלים נגעה בסם וכל השיבושים שבאו בעקבותיהם.

פועלך למען תורת ה' התמימה ראויים לכל שבת. יישר כח וחייילך לאורייתא ואשריך שאתה מזכה את הרבים באופן כה מלבב שלא על מנת לקבל פרס. משמים תבורך.

הרב אורי שרקי (מרבני מכון מאיר)

שמחה גדולה היא לראות פנים ישנות-חדשות לחלוקת התורה לפי מסורת ישראל המקורית. מהלך זה מצטרף להמשך שברון עול הגויים מעל צווארי האומה. אשרי יוזמי מפעל "שיבה לבצרון" שזכו להקים את דברי התורה הזאת.

מהלכה למעשה

כיום אפשר ללמוד מתוך חומש המחולק לפי החלוקה היהודית לסדרים. עד כה, מי שרצה ללמוד לאור החלוקה היהודית לא יכול לעשות זאת. הוצאת קורן עשתה צעד חשוב בכך שהביאה חלוקת קודש זו בשוליים החיצוניים של הדף, ועדיין, המפתח המרכזי היה בחלוקת הפרקים הזרה. בתנ"ך קורן אפשר להיעזר בכדי להשוות בין פתיחות החלוקות. אנחנו הוצאנו חומש שכולו על טהרת החלוקות היהודיות. בחומש זה אין הטיה לימודית כתוצאה מחלוקה זרה. בחומש זה ניתן ללמוד לפי מפתח של קודש. בחומש זה אפשר ללמוד לפי מרחבי הלימוד שסדרו לנו חכמינו הקדמונים.

ייחודיות חומש "שיבה לבצרון"

בחומש זה חמשת חומשי תורה מסודרים לפי החלוקה היהודית:

- נספרו הפרשיות הפותחות הפתוחות והסתומות.
- המרווחים בין המילים נקבעו לפי טעמי המקרא.
- העליות לתורה סומנו לפי מנהג הספרדים והאשכנזים ולפי מנהג תימן (בלדי)
- החלוקה היהודית לסדרים נקבעה כמפתח לפסוקי התורה.

מניית הפסוקים והפרשיות לצורך לימוד

חכמינו הראשונים התבססו על ידע התורה הבסיסי של כל יהודי, ורק ציטטו את הפסוקים. במקצת מקומות הם הפנו לפרשה^{קס"ג} שנמצא בה הפסוק.^{קס"ד}

בימינו נזקקים רבים להפניה מפורטת יותר כדי למצוא את הפסוק. אחת המטרות שלנו היא ששנתמש בסדרים בתור מראי מקום בזמן שאנחנו מצטטים פסוקים. קביעת מספר לכל פרשה מקלה על הלימוד. למשל במקום להגיד "פרשת המילואים שבספר שמות" אפשר לומר פרשה קטז בספר שמות ואפשר לומר: חומש שמות סדר כב פסוקים א-לז.

בחומש זה הרווחים בין המילים הם לפי טעמי המקרא כדי לסייע בקריאה נכונה ובהבנה.

^{קס"ג} שמות פרשות הנמצאות ברש"י: פרשת הפלגה, פרשת מילה, פרשת המן, פרשת רוצחין, פרשת מזבח אדמה תעשה לי, פרשת החושן, פרשת ערכין ושדה אחוזה, פרשת מסעות, פרשת מילואים, פרשת כהנים, פרשת עור בשר, פרשת נסכים, פרשת נדרים, פרשת וישב ישראל בשיטים, פרשת מתנות שנאמרו לאהרון, פרשת הקללות.

^{קס"ד} כך למשל רש"י בסדרת צו שבספר ויקרא בפרשת שבעת ימי המילואים בדיבור המתחיל "ואת פר החטאת" מפנה לדבריו שבפרשת המילואים שבחומש שמות סדרת תצוה "אלו הנאמרים בענין צוואת המילואים בואתה תצוה".

ומההלכה למעשה:

כל יהודי ויהודי יכול להחליט שראוי שיימצא בביתו חומש זה ויזכו הוא ובני משפחתו ללמוד בו תורה.

בתי ספר ותלמודי תורה יכולים לזכות את תלמידיהם להיות בין הראשונים שזוכים ללמוד תורה שהיא כולה שלנו. גם **גבאי בתי כנסת** הרוכשים חומשים יכולים לזכות את המתפללים בהקשבה לקריאת התורה מתוך חומש "שיבה לבצרון".

יוזמה יפה נקט ר' אבישי אילת שמקדם את חידוש הלימוד בתנ"ך לאור הסדרים. **תנ"ך יומי הינה שיטת לימוד, על פיה מסתיימת קריאת התנ"ך כולו אחת לשנה.** כל הפרטים באתר: התנ"ך היומי.

<http://www.tanachyomi.co.il>

לימוד לפי סדר אחד ליום נמצא גם בתוכנה www.kaluach.org שניתנת להורדה בחינם באתר www.kaluach.org

רעיון אמת לסיום:

בסיום תפילת עמידה אנו אומרים: "יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ." מה הקשר שבין בניין בית המקדש ולחלק שלנו בתורה?

אלא, כאשר אנחנו מקיימים מצוות יש עליהן הרבה דיונים והלכות. במצוות שאין אנו מקיימים יש הרבה פחות. כשיבנה בית המקדש ונחזור לקיים מצוות רבות שאינן נוהגות כיום - נרחיב את התורה.

וכך גם בעניין החלוקה לסדרים. לו חפץ ה' בידינו יצלח אזי בזכות הדפסת חומש לפי החלוקה לסדרים יתרבו הדרשות והחידושים בנושא. אמן.

בתפילה שיהיו אמרינו לרצון ושנזכה לראות בעינינו בשיבת ה' ברחמים לציון. אמן.